

દિવ્યાંગજનના અધિકારોનું
અધિવેશન અને
વૈકલ્પિક પ્રોટોકોલ

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર

દિવ્યાંગજનના અધિકારો અને વૈકલ્પિક પ્રોટોકોલ પર અધિવેશન

આમુખ

હાલના અધિવેશનના રાજ્ય પક્ષો,

- (એ) સંયુક્ત રાષ્ટ્રના અધિકારપત્રમાં જાહેર કરાયેલા સિદ્ધાંતોને યાદ કરતાં કે જે વિશ્વમાં સ્વતંત્રતા, ન્યાય અને શાંતિના પાયા તરીકે જનપરિવારના તમામ સભ્યોના સહજ ગૌરવ અને મૂલ્ય અને સમાન અને અવિભાજ્ય અધિકારો તરીકે ઓળખે છે,
- (બે) યુનાઇટેડ નેશન્સે માનવાધિકારના સાર્વત્રિક ઘોષણાપત્રમાં અને માનવાધિકાર પરના આંતરરાષ્ટ્રીય કરારમાં જાહેર કર્યું છે અને સંમત થયા છે કે દરેક વ્યક્તિ કોઈપણ પ્રકારના ભેદભાવ વગર તેમાં દર્શાવેલા તમામ અધિકારો અને સ્વતંત્રતાઓનો હકદાર છે,
- (સી) સાર્વત્રિકતા, અવિભાજ્યતા, પરસ્પર નિર્ભરતા અને તમામ માનવ અધિકારો અને મૂળભૂત સ્વતંત્રતાઓ અને દિવ્યાંગજન વ્યક્તિઓની જરૂરિયાતનો પરસ્પર સંબંધ સ્થાપિત કરવા માટે ભેદભાવ વિના તેમના સંપૂર્ણ સુખાકારીની ખાતરી આપવાની જરૂરિયાતની પુષ્ટિ કરવી,
- (ડી) આર્થિક, સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક અધિકારો પર આંતરરાષ્ટ્રીય સંધિ, નાગરિક અને રાજકીય અધિકારો પરની આંતરરાષ્ટ્રીય સંધિ, વંશીય ભેદભાવના તમામ સ્વરૂપોના નાબૂદી પર આંતરરાષ્ટ્રીય અધિવેશન, મહિલાઓ સામેના ભેદભાવના તમામ સ્વરૂપોના નાબૂદી અંગેના અધિવેશનને યાદ કરીને, ત્રાસ અને અન્ય ફૂરતા, અમાનવીય અથવા અપમાનજનક સારવાર અથવા સજા સામે અધિવેશન, બાળ અધિકારો પરનું અધિવેશન, અને તમામ સ્થળાંતરિત કામદારો અને તેમના પરિવારના સભ્યોના અધિકારોના રક્ષણ પર આંતરરાષ્ટ્રીય અધિવેશન યાદ કરવામાં આવે છે,

- (ઈ) દિવ્યાંગતાને વિકસતો ખ્યાલ માનવામાં આવે છે અને તે દિવ્યાંગતા દિવ્યાંગો અને વૃત્તિય અને પર્યાવરણીય અવરોધો ધરાવતી વ્યક્તિઓ વચ્ચેની ક્રિયાપ્રતિક્રિયાથી પરિણમે છે જે અન્ય લોકો સાથે સમાન ધોરણે સમાજમાં તેમની સંપૂર્ણ અને અસરકારક ભાગીદારીને અવરોધે છે,
- (એફ) દિવ્યાંગજન અંગેના વર્લ્ડ પ્રોગ્રામ ઓફ એક્શન અને નીતિઓ, યોજનાઓ, કાર્યક્રમો અને ક્રિયાઓના પ્રમોશન, ઘડતર અને મૂલ્યાંકનને પ્રભાવિત કરવા માટે દિવ્યાંગ માટે તકોના સમાનતાના ધોરણના નિયમોમાં સમાવિષ્ટ સિદ્ધાંતો અને નીતિ માર્ગદર્શિકાના મહત્વને માન્યતા આપવી. રાષ્ટ્રીય, પ્રાદેશિક અને આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓ માટે તકો વધુ સમાન બનાવવી,
- (જી) સ્થિર વિકાસની સંબંધિત વ્યૂહરચનાઓના અભિન્ન ભાગ તરીકે દિવ્યાંગતાના મુદ્દાઓને મુખ્ય પ્રવાહમાં લાવવાના મહત્વ પર ભાર મૂકવો,
- (એચ) એ પણ ઓળખી કાઢવું કે દિવ્યાંગતાના આધારે કોઈપણ વ્યક્તિ સાથે ભેદભાવ એ માનવ વ્યક્તિની સહજ ગૌરવ અને મૂલ્યનું ઉલ્લંઘન છે,
- (આઈ) દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓની વિવિધતાને વધુ માન્યતા આપવી,
- (જે) દિવ્યાંગજનજેમાં વધુ સઘન સહાયની જરૂર હોય તે સહિતના તમામને માનવ અધિકારોના પ્રોત્સાહન અને રક્ષણ આપવાની જરૂરિયાતને માન્યતા આપવી,
- (કે) ચિંતિત છે કે, આ વિવિધ સાધનો અને ઉપક્રમો હોવા છતાં, દિવ્યાંગજન વિશ્વના તમામ ભાગોમાં તેમના માનવ અધિકારોના ઉલ્લંઘન થાય છે અને સમાજના સમાન સભ્યો તરીકે તેમની ભાગીદારીમાં અવરોધોનો સામનો કરે છે,
- (એલ) દરેક દેશમાં, ખાસ કરીને વિકાસશીલ દેશોમાં દિવ્યાંગજનની જીવનશૈલી સુધારવા માટે આંતરરાષ્ટ્રીય સહકારના મહત્વને માન્યતા આપવી,
- (એમ) દિવ્યાંગજન દ્વારા તેમના સમુદાયોની એકંદર સુખાકારી અને વિવિધતા માટે કરવામાં આવેલા મૂલ્યવાન અસ્તિત્વમાં અને સંભવિત યોગદાનને માન્યતા આપવી, અને દિવ્યાંગજન દ્વારા તેમના માનવાધિકાર અને મૂળભૂત સ્વતંત્રતાઓ અને વ્યક્તિઓ દ્વારા સંપૂર્ણ ભાગીદારીના સંપૂર્ણ સુખાકારીને પ્રોત્સાહન આપવું, દિવ્યાંગતા તેમની વધતી જતી લાગણી અને સમાજના માનવ, સામાજિક અને આર્થિક વિકાસ અને ગરીબી નાબૂદીમાં નોંધપાત્ર પ્રગતિમાં પરિણમશે.

- (એન) દિવ્યાંગજન માટે તેમની વ્યક્તિગત સ્વાયત્તતા અને સ્વતંત્રતા જેમાં તેમની પોતાની પસંદગી કરવાની સ્વતંત્રતાનો સમાવેશ થાય છે તેનામહત્વને માન્યતા આપવી,
- (ઓ) દિવ્યાંગજન જેઓ સીધી રીતે સંકળાયેલા છે તેઓને નીતિઓ અને કાર્યક્રમો વિશે નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયામાં સક્રિયપણે સામેલ થવાની તક હોવી જોઈએ તે ધ્યાનમાં રાખવું,
- (પી) દિવ્યાંગજનોને કે જેઓને જાતિ, રંગ, જાતિ, ભાષા, ધર્મ, રાજકીય અથવા અન્ય અભિપ્રાય, રાષ્ટ્રીય, વંશીય, સ્વદેશી અથવા સામાજિક મૂળ, મિલકત અને આધારે ભેદભાવના, જન્મ, ઉંમર અથવા અન્ય દરજ્જા સહિત બહુવિધ અથવા ઉગ્ર સ્વરૂપોને આધીન હોય તેવી મુશ્કેલ પરિસ્થિતિઓનો સામનો કરવો પડે છે તે અંગે ચિંતિત છે.
- (ક્યુ) દિવ્યાંગ મહિલાઓ અને છોકરીઓ ઘણીવાર ઘરની અંદર અને બહાર, હિંસા, ઈજા અથવા ઉત્પીડન, ઉપેક્ષા અથવા બેદરકારીપૂર્ણ સંભાળ, દુર્વ્યવહાર અથવા શોષણનું વધુ જોખમ ધરાવે છે તેવું માનવામાં આવે છે.
- (આર) દિવ્યાંગ બાળકોને અન્ય બાળકો સાથે સમાન ધોરણે તમામ માનવાધિકાર અને મૂળભૂત સ્વતંત્રતાઓનો સંપૂર્ણ હક હોવો જોઈએ, અને રાજ્યો પક્ષો દ્વારા બાળ અધિકારોના અધિવેશનમાં હાથ ધરવામાં આવેલી ફરજોને સ્વીકારવી,
- (એસ) દિવ્યાંગજન દ્વારા માનવ અધિકારો અને મૂળભૂત સ્વતંત્રતાઓના સંપૂર્ણ હકને પ્રોત્સાહન આપવાના તમામ પ્રયત્નોમાં લિંગ પરિપ્રેક્ષ્યને સમાવવાની જરૂરિયાત પર ભાર મૂકવો,
- (ટી) એ હકીકત પર પ્રકાશ પાડવો કે મોટાભાગના દિવ્યાંગજન ગરીબીની સ્થિતિમાં રહે છે, અને આ સંદર્ભે દિવ્યાંગજન પર ગરીબીની નકારાત્મક અસરને સંબોધવાની જટિલ જરૂરિયાતને ઓળખવી,
- (યુ) સંયુક્ત રાષ્ટ્રના ચાર્ટરમાં સમાવિષ્ટ હેતુઓ અને સિદ્ધાંતો માટે સંપૂર્ણ સન્માન પર આધારિત શાંતિ અને સલામતીની શરતોને ધ્યાનમાં રાખવાની છે અને દિવ્યાંગજનના સંપૂર્ણ રક્ષણ માટે, ખાસ કરીને સશસ્ત્ર સંઘર્ષો અને વિદેશી વ્યવસાય દરમિયાન, લાગુ પડતા માનવાધિકાર સાધનોનું પાલન અનિવાર્ય છે.
- (વી) શારીરિક, સામાજિક, આર્થિક અને સાંસ્કૃતિક વાતાવરણ, આરોગ્ય અને શિક્ષણ અને માહિતી અને સંદેશાવ્યવહારની સુલભતાના મહત્વને ઓળખીને, દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓને તમામ માનવ અધિકારો અને મૂળભૂત સ્વતંત્રતાઓનો સંપૂર્ણ આનંદ માણવા સક્ષમ બનાવવા માટે માન્યતા આપવી,

(ડબલ્યુ) વ્યક્તિને, અન્ય વ્યક્તિઓ અને તે કે તેણી જે સમુદાય સાથે સંબંધ ધરાવે છે તેની ફરજો હોય છે, તે માનવાધિકારના આંતરરાષ્ટ્રીય ખરડામાં માન્યતા પ્રાપ્ત અધિકારોના પ્રચાર અને પાલન માટે પ્રયત્ન કરવાની જવાબદારી હેઠળ છે,

(એક્સ) કુટુંબ સમાજનું કુદરતી અને મૂળભૂત જૂથ એકમ છે અને સમાજ અને રાજ્ય દ્વારા રક્ષણ માટે હકદાર છે તે ખાતરી કરી, અને દિવ્યાંગજન અને તેમના પરિવારના સભ્યોને જરૂરી રક્ષણ અને સહાય મળવી જોઈએ જેથી પરિવારો દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓના અધિકારોના સંપૂર્ણ અને સમાન હકમાં યોગદાન આપી શકે,

(વાય) દિવ્યાંગજનોના અધિકારો અને ગૌરવને પ્રોત્સાહન અને રક્ષણ માટે વ્યાપક અને અભિન્ન આંતરરાષ્ટ્રીય અધિવેશન દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓના ગહન સામાજિક ગેરફાયદાને દૂર કરવા માટે નોંધપાત્ર યોગદાન આપશે તેની ખાતરી કરવી અને વિકાસશીલ અને વિકસિત બંને દેશોમાં સમાન તકો સાથે નાગરિક, રાજકીય, આર્થિક, સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક ક્ષેત્રોમાં તેમની ભાગીદારીને પ્રોત્સાહન આપે છે,

નીચે જણાવ્યા મુજબ સંમત થયા છે.

અનુચ્છેદ-૧

હેતુ

વર્તમાન અધિવેશનનો ઉદ્દેશ તમામ દિવ્યાંગજનના તમામ માનવાધિકાર અને મૂળભૂત સ્વતંત્રતાઓના સંપૂર્ણ અને સમાન હકને પ્રોત્સાહનઆપવાનો તથા તેનુંરક્ષણ સુનિશ્ચિત કરવાનો અને તેમની આંતરિક પ્રતિષ્ઠાનો આદર કરવા પ્રોત્સાહન આપવાનો છે.

દિવ્યાંગજનમાં એવા લોકોનો સમાવેશ થાય છે જેઓ લાંબા સમયથી શારીરિક, માનસિક, બૌદ્ધિક અથવા સંવેદનાત્મક ક્ષતિઓ ધરાવે છે જે વિવિધ અવરોધો સાથે ક્રિયાપ્રતિક્રિયામાં અન્ય લોકો સાથે સમાન ધોરણે સમાજમાં તેમની સંપૂર્ણ અને અસરકારક ભાગીદારીને અવરોધે છે.

અનુચ્છેદ-૨

પરિભાષા

હાલના અધિવેશનના હેતુઓ માટે:

"સંદેશાવ્યવહાર"માં ભાષાઓ, વિષયનું નિદર્શન, બ્રેઇલ, સ્પર્શોન્દ્રિય સંદેશાવ્યવહાર, મોટા પ્રિન્ટ, સુલભ મલ્ટીમીડિયા તેમજ લેખિત, ઓડિયો, સાદી ભાષા, માનવ-વાચક તથા વૃદ્ધિ અને વૈકલ્પિક પદ્ધતિઓ, સંદેશાવ્યવહારના માધ્યમો અને ગોઠવણી, સુલભ માહિતી તેમજ સંચાર તકનીક સહિતનો સમાવેશ થાય છે;

"ભાષા"માં બોલાતી અને હસ્તાક્ષરિત ભાષાઓ અને બિન બોલાયેલી ભાષાઓનાં અન્ય સ્વરૂપોનો સમાવેશ થાય છે;

"દિવ્યાંગતાના આધારે ભેદભાવ"નો અર્થ એ છે કે દિવ્યાંગતાના આધારે કોઈપણ તફાવત, બાકાત અથવા પ્રતિબંધ કે જે માન્યતા,હક અથવા વ્યાયામને અન્ય લોકો સાથે સમાન ધોરણે, તમામ માનવ અધિકારો અને મૂળભૂત બાબતોને હાનિ પહોંચાડવા અથવા રદ કરવાનો હેતુ અથવા અસર ધરાવે છે. રાજકીય, આર્થિક, સામાજિક, સાંસ્કૃતિક, નાગરિક અથવા અન્ય કોઈપણ ક્ષેત્રમાં સ્વતંત્રતાઓ તેમાં તમામ પ્રકારના ભેદભાવનો સમાવેશ થાય છે, જેમાં વાજબી રહેઠાણનો ઇનકારનો સમાવેશ થાય છે;

"દિવ્યાંગતાના આધારે ભેદભાવ"નો અર્થ એ છે કે દિવ્યાંગતાના આધારે કોઈ ભેદકરવો, બાકાત રાખવું અથવા પ્રતિબંધ મુકવો, કે જેનો હેતુ રાજકીય, આર્થિક, સામાજિક, સાંસ્કૃતિક, નાગરિક અથવા અન્ય કોઈપણ ક્ષેત્રમાં તમામ માનવાધિકાર અને મૂળભૂત સ્વતંત્રતાઓની અન્ય લોકો સાથે સમાન ધોરણે સ્વીકારવા, હક આપવાઅથવા તેનો અમલ કરવાનો છે. તેમાં યોગ્ય સ્થાન આપવાનો અસ્વીકાર સહિતના તમામ પ્રકારના ભેદભાવનો સમાવેશ થાય છે;

"યોગ્ય સ્થાન"નો અર્થ એ છે કે અનુચિત કે અપ્રમાણસર બોજા વગરની જરૂરિયાતઅને યોગ્ય ફેરફાર અને વ્યવસ્થાઓ કરવાનો છે,જ્યાં વિશેષ રીતે જરૂરી હોય તેવા કિસ્સામાં,દિવ્યાંગજનના તમામ માનવાધિકાર અને મૂળભૂત સ્વતંત્રતાઓની અન્ય લોકો સાથે સમાન ધોરણે સ્વીકારવા, હક આપવાઅથવા તેનો અમલ કરવાનો છે.

"સાર્વત્રિક યોજના"નો અર્થ એ છે કે અનુકૂળન અથવા વિશિષ્ટ આયોજનની જરૂરિયાત વિના, શક્ય તેટલી હદ સુધી, બધા લોકો દ્વારા ઉપયોગી થઈ શકે તેવા ઉત્પાદનો, વાતાવરણ, કાર્યક્રમો અને સેવાઓની યોજના."સાર્વત્રિક યોજના" જ્યાં જરૂરી છે ત્યાં દિવ્યાંગજનના ચોક્કસ જૂથો માટે સહાયક ઉપકરણોનો સમાવિષ્ટ કરશે.

અનુચ્છેદ-૩

સામાન્ય સિદ્ધાંતો

હાલના અધિવેશનના સિદ્ધાંતો નીચે મુજબ હશે:

- (એ) સહજ પ્રતિષ્ઠા, વ્યક્તિગત સ્વાયત્તતા માટે ધ્યાન આપવું, જેમાં પોતાની પસંદગી કરવાની સ્વતંત્રતા અને વ્યક્તિઓની સ્વતંત્રતાનો સમાવેશ થાય છે;
- (બી) ભેદભાવ ન હોવો.
- (સી) સંપૂર્ણ અને અસરકારક ભાગીદારી અને સમાજમાં સમાવેશ.
- (ડી) માનવીય વિવિધતા અને માનવતાના ભાગરૂપે દિવ્યાંગજનનીઅસમાનતા અને સ્વીકૃતિ પ્રત્યે ધ્યાન આપવું;
- (ઈ) તકની સમાનતા;
- (એફ) સુલભતા;

(જી) પુરૂષ અને સ્ત્રી વચ્ચે સમાનતા;

(એચ) દિવ્યાંગ બાલકોની વિકસતી ક્ષમતાઓ માટે અને દિવ્યાંગ બાલકોની તેમની ઓળખ સાચવવાના અધિકાર માટે ધ્યાન આપવું.

અનુચ્છેદ-૪

સામાન્ય ફરજો

૧. દિવ્યાંગતાના આધારે કોઈપણ પ્રકારના ભેદભાવ વિના તમામ દિવ્યાંગજન માટે તમામ માનવાધિકાર અને મૂળભૂત સ્વતંત્રતાઓની સંપૂર્ણ અનુભૂતિની ખાતરી અને પ્રોત્સાહન આપવાની રાજ્યો પક્ષે બાંધધરી આપે છે. આ માટે, રાજ્યો પક્ષે નીચે મુજબ બાંધધરી આપે છે:

(એ) હાલના અધિવેશનમાં માન્ય અધિકારોના અમલીકરણ માટે તમામ યોગ્ય કાયદાકીય, વહીવટી અને અન્ય પગલાં અપનાવવા;

(બી) દિવ્યાંગજન સામે ભેદભાવ રચતા પ્રવર્તમાન કાયદાઓ, નિયમો, રિવાજો અને પ્રથાઓને સુધારવા અથવા નાબૂદ કરવા માટે કાયદા સહિત તમામ રીતે યોગ્ય પગલાં લેવાં;

(સી) તમામ નીતિઓ અને કાર્યક્રમોમાં દિવ્યાંગજનના માનવ અધિકારોનું રક્ષણ કરવું તેમજ તે માટે પ્રોત્સાહન મળે તે ધ્યાનમાં લેવું;

(ડી) વર્તમાન અધિવેશન સાથે અસંગત હોય તેવા કોઈપણ કાર્ય અથવા પ્રથામાં સામેલ થવાથી દૂર રહેવું અને જાહેર સત્તાવાળાઓ અને સંસ્થાઓ વર્તમાન અધિવેશનને અનુરૂપ કાર્ય કરે તેની ખાતરી કરવી;

(ઈ) કોઈપણ વ્યક્તિ, સંસ્થા અથવા ખાનગી સાહસ દ્વારા દિવ્યાંગતાના આધારે ભેદભાવ દૂર કરવા માટે તમામ યોગ્ય પગલાં લેવાં;

(એફ) વર્તમાન અધિવેશનની કલમ-૨ માં વ્યાખ્યાયિત કરેલ મુજબ, સાર્વત્રિક રીતે રચાયેલ માલ, સેવાઓ, સાધનો અને સુવિધાઓના સંશોધન અને વિકાસને હાથ ધરવા અથવા પ્રોત્સાહન આપવા, જે દિવ્યાંગજનની ઉપલબ્ધતા અને ઉપયોગને પ્રોત્સાહન આપવા અને ધારા-ધોરણો અને માર્ગદર્શિકાઓના વિકાસમાં સર્વગ્રાહી

યોજનાને ડિઝાઇનને પ્રોત્સાહન આપવા માટે લઘુત્તમ શક્ય અનુકૂળન અને ઓછામાં ઓછી કિંમતની જરૂરિયાત હોવી જોઈએ;

(જી) સંશોધન અને વિકાસને હાથ ધરવા અથવા પ્રોત્સાહન આપવા માટે, અને નવી ટેકનોલોજીની ઉપલબ્ધતા અને ઉપયોગને પ્રોત્સાહન આપવા માટે, જેમાં દિવ્યાંગજન માટે માહિતી અને સંચાર તકનીક, ગતિશીલતા સહાયક ઉપકરણો અને સહાયક તકનીક યોગ્ય સસ્તા દરે ટેકનોલોજીને પ્રાધાન્ય આપવું;

(એચ) દિવ્યાંગજનોને મોબીલીટી સહાય, ઉપકરણો અને સહાયક તકનીકો વિશે નવી ટેકનોલોજી, તેમજ સહાયના અન્ય સ્વરૂપો, સહાયક સેવાઓ અને સુવિધાઓ વિશે સુલભ માહિતી પૂરી પાડવા માટે;

(આઈ) હાલના અધિવેશનમાં માન્યતા પ્રાપ્ત અધિકારોમાં દિવ્યાંગજન સાથે કામ કરતા વ્યાવસાયિકો અને સ્ટાફની તાલીમને પ્રોત્સાહન આપવું જેથી તે અધિકારો દ્વારા આપવામાં આવતી સહાય અને સેવાઓ વધુ સારી રીતે પૂરી પાડી શકાય.

૨. આર્થિક, સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક અધિકારોના સંદર્ભમાં, દરેક રાજ્ય પક્ષ આ અધિકારોની સંપૂર્ણ અનુભૂતિને ક્રમશઃ પ્રાપ્ત કરવાના હેતુથી, આંતરરાષ્ટ્રીય સહકારના માળખામાં તેના ઉપલબ્ધ સંસાધનોના મહત્તમ અને હાલના અધિવેશનમાં સમાવિષ્ટ તે જવાબદારીઓ પર પૂર્વગ્રહ રાખ્યા વિના જે આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદા અનુસાર તાત્કાલિક લાગુ હોય અને જ્યાં જરૂર હોય ત્યાં સુધી પગલાં લેવાનું બાંધધરી આપે છે,
૩. વર્તમાન અધિવેશનને અમલમાં મૂકવા માટે કાયદા અને નીતિઓના વિકાસ અને અમલીકરણમાં, અને દિવ્યાંગજનને લગતા મુદ્દાઓ સંબંધિત અન્ય નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયાઓમાં, રાજ્યો પક્ષે તેમની પ્રતિનિધિ સંસ્થાઓ દ્વારા દિવ્યાંગ બાળકો સહિત દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓ સાથે ગાઢ સંપર્ક કરશે અને સક્રિય રીતે સામેલ કરશે.
૪. હાલના અધિવેશનમાં એવી કોઈ જોગવાઈઓને અસર કરશે નહીં જે દિવ્યાંગજનોના અધિકારોની અનુભૂતિ માટે વધુ અનુકૂળ હોય અને જે રાજ્ય પક્ષના કાયદા અથવા તે રાજ્ય માટે અમલમાં આવેલા આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદામાં સમાવિષ્ટ હોય. વર્તમાન અધિવેશનમાં કોઈપણ રાજ્ય પક્ષમાં માન્યતા પ્રાપ્ત અથવા અસ્તિત્વમાં રહેલા કોઈપણ માનવ અધિકારો અને મૂળભૂત સ્વતંત્રતાઓ પર કોઈ પ્રતિબંધ અથવા અનાદર રહેશે નહિ. કાયદા, અધિવેશનો, નિયમન અથવા રિવાજને અનુલક્ષીને કે વર્તમાન અધિવેશન

આવા અધિકારો અથવા સ્વતંત્રતાઓને માન્યતા આપતું નથી અને તેમને નહિવત અંશે સ્વીકારે છે.

૫. હાલના સંમેલનની જોગવાઈઓ કોઈપણ મર્યાદાઓ અથવા અપવાદો વિના સંઘરાજ્યોના તમામ ભાગો સુધી અમલી રહેશે.

અનુચ્છેદ-૫

સમાનતા અને બિન-ભેદભાવ

૧. રાજ્યો પક્ષો સ્વીકારે છે કે કાયદા સમક્ષ અને તેની નીચે તમામ વ્યક્તિઓ સમાન છે અને કાયદાના સમાન રક્ષણ અને સમાન લાભ માટે કોઈ ભેદભાવ વગર હકદાર છે.
૨. રાજ્યો પક્ષો દિવ્યાંગતાના આધારે થતાં તમામ ભેદભાવ પર પ્રતિબંધ મુકશે અને દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓને તમામ કારણોસર થતાં ભેદભાવ સામે સમાન અને અસરકારક કાનૂની સુરક્ષાની બાંધધરી આપશે.
૩. સમાનતાને પ્રોત્સાહન આપવા અને ભેદભાવ દૂર કરવા માટે, રાજ્યો પક્ષો યોગ્ય સ્થાન પૂરું પાડવામાં આવે તે સુનિશ્ચિત કરવા તમામ યોગ્ય પગલાં લેશે.
૪. દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓની વાસ્તવિક સમાનતાને વેગ આપવા અથવા હાંસલ કરવા માટે જરૂરી હોય તેવા ચોક્કસ પગલાં હાલના અધિવેશનની શરતો હેઠળ ભેદભાવ ગણવામાં આવશે નહીં.

અનુચ્છેદ-૬

દિવ્યાંગ સ્ત્રીઓ

૧. રાજ્યો પક્ષો સ્વીકારે છે કે દિવ્યાંગ સ્ત્રીઓ અને છોકરીઓ સાથે બહુવિધ ભેદભાવરાખવામાં આવે છે, અને આ સંદર્ભે તેમના દ્વારા તમામ માનવાધિકાર અને મૂળભૂત સ્વતંત્રતાઓનો સંપૂર્ણ અને સમાન હક સુનિશ્ચિત કરવા પગલાં લેવાશે.

૨. વર્તમાન અધિવેશનમાં નિર્ધારિત માનવ અધિકારો અને મૂળભૂત સ્વતંત્રતાઓના ઉપયોગ અને હકની ખાતરી આપવા માટે રાજ્યો પક્ષો મહિલાઓના સંપૂર્ણ વિકાસ, ઉન્નતિ અને સશક્તિકરણ સુનિશ્ચિત કરવા માટે તમામ યોગ્ય પગલાં લેશે.

અનુચ્છેદ-૭

દિવ્યાંગ બાળકો

૧. દિવ્યાંગ બાળકોની અન્ય બાળકો સાથે સમાન ધોરણે તમામ માનવ અધિકારો અને મૂળભૂત સ્વતંત્રતાઓસંપૂર્ણ હકની ખાતરી કરવા માટે રાજ્યો પક્ષો તમામ જરૂરી પગલાં લેશે.
૨. દિવ્યાંગ બાળકો સંબંધિત તમામ ક્રિયાઓમાં, બાળકના શ્રેષ્ઠ હિતોને પ્રાથમિકતા અપાશે.
૩. રાજ્યો પક્ષો એ સુનિશ્ચિત કરશે કે દિવ્યાંગ બાળકોને તેમના પર અસર કરતી તમામ બાબતો પર તેમના મંતવ્યો મુક્તપણે વ્યક્ત કરવાનો અધિકાર છે, તેમના મંતવ્યોને તેમની ઉંમર અને પરિપક્વતા અનુસાર અન્ય બાળકો સાથે સમાન ધોરણે યોગ્ય રીતે આંકવામાં આવે છે, અને તે અધિકારને સાકાર કરવા માટે દિવ્યાંગતા અને વય-યોગ્ય સહાય પૂરી પાડવામાં આવશે.

અનુચ્છેદ-૮

જાગૃતિ વધારવી

૧. રાજ્યો પક્ષો તાત્કાલિક, અસરકારક અને યોગ્ય પગલાં લેવાની બાંધધરી આપે છે:
 - (એ) દિવ્યાંગજન વિશે, કુટુંબ સ્તર સહિત સમગ્ર સમાજમાં જાગૃતિ લાવવી, અને દિવ્યાંગજનોના અધિકારો અને પ્રતિષ્ઠા માટે આદર વધારવો;
 - (બી) જીવનના તમામ ક્ષેત્રોમાં જાતિ અને ઉંમર પર આધારિત વ્યક્તિઓ સહિત દિવ્યાંગજનો માટે સંબંધિત પ્રથાઓ, પૂર્વગ્રહો અને નુકસાનકારક પ્રથાઓ સામે લડવા માટે;
 - (સી) દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓની ક્ષમતાઓ અને યોગદાનની જાગૃતિને પ્રોત્સાહન આપવું.

૨. આ માટે નીચે મુજબના પગલાંનો સમાવેશ કરેલ છે:
- (એ) રચાયેલ અસરકારક જન જાગૃતિ અભિયાનની શરૂઆત અને જાળવણી:
- (i) દિવ્યાંગજનોના અધિકારો પ્રત્યે ગ્રહણશીલતા કેળવવી;
- (ii) દિવ્યાંગજનો પ્રત્યે સકારાત્મક ધારણાઓ અને વધારે સામાજિક જાગૃતિને પ્રોત્સાહન આપવું;
- (iii) દિવ્યાંગજનોની કુશળતા, યોગ્યતાઓ અને ક્ષમતાઓ અને કાર્યસ્થળ અને શ્રમ બજારમાં તેમના યોગદાનની માન્યતાને પ્રોત્સાહન આપવું;
- (બી) શિક્ષણ પ્રણાલીના તમામ સ્તરે પ્રોત્સાહન આપવું, નાનપણથી તમામ બાળકોમાં, દિવ્યાંગજનોના અધિકારો માટે આદરનું વલણ અપનાવવું;
- (સી) વર્તમાન અધિવેશનના ઉદ્દેશ સાથે સુસંગત રીતે દિવ્યાંગજનોને રજૂ કરવા માટે મીડિયાના તમામ માધ્યમોને પ્રોત્સાહિત કરવું;
- (ડી) દિવ્યાંગજનો અને દિવ્યાંગજનોના અધિકારો અંગે જાગૃતિ-તાલીમ કાર્યક્રમોને પ્રોત્સાહન આપવું.

અનુચ્છેદ-૯

સુલભતા

૧. દિવ્યાંગજનોને સ્વતંત્ર રીતે જીવવા અને જીવનના તમામ પાસાઓમાં સંપૂર્ણ રીતે ભાગ લેવા માટે, શહેરી અને ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં દિવ્યાંગજનોને અન્ય લોકો સાથે સમાન ધોરણે, પ્રાકૃતિક વાતાવરણ, પરિવહન, માહિતી અને સંદેશાવ્યવહાર, માહિતી અને સંદેશાવ્યવહાર તકનીકીઓ અને પ્રણાલીઓ સહિત, અને અન્ય સુવિધાઓ અને સેવાઓ શરૂ કરવા માટે અથવા સુનિશ્ચિત કરવા માટે રાજ્યો પક્ષે યોગ્ય પગલાં લેશે. આ પગલાં, જેમાં સુલભતાની સાથે સાથે તેમાં આવતા અવરોધો અને મુશ્કેલીઓને ઓળખી દૂર કરવાનો સમાવેશ થાય છે, જે નીચેની બાબતોને લાગુ પડશે:
- (એ) શાળાઓ, રહેઠાણ, તબીબી સુવિધાઓ અને કાર્યસ્થળો સહિત ઇમારતો, રસ્તાઓ, પરિવહન અને અન્ય ઇન્ડોર અને આઉટડોર સુવિધાઓ;
- (બી) ઇલેક્ટ્રોનિક સેવાઓ અને આવશ્યક સેવાઓ સહિત માહિતી, સંચાર અને અન્ય સેવાઓ.

૨. રાજ્યો પક્ષો નીચે મુજબ પણ યોગ્ય પગલાં લેશે:
- (એ) જાહેર જનતાને પૂરી પાડવામાં આવતી સુવિધાઓ અને સેવાઓની સુલભતા માટે લઘુત્તમ ધોરણો અને માર્ગદર્શિકાઓના અમલીકરણને વિકસાવવા, જાહેર કરવા અને દેખરેખ રાખવા માટે;
 - (બી) ખાનગી સંસ્થાઓ કે જે સુવિધાઓ અને સેવાઓ આપે છે જે ઉપલબ્ધ છે અથવા જાહેર જનતાને પૂરી પાડવામાં આવે છે જે સુનિશ્ચિત કરવા માટે દિવ્યાંગજનો માટે સુલભતાના તમામ પાસાઓને ધ્યાનમાં લે છે;
 - (સી) દિવ્યાંગજનો દ્વારા સુલભતા અંગેના મુદ્દાઓની સમસ્યા પર સંબંધિત વ્યક્તિઓને તાલીમ આપવી;
 - (ડી) ઈમારતો અને બીજી જાહેર જગ્યાઓ પર બ્રેઈલ લિપિમાં અને વાંચવા અને સમજવા સરળ રહે તે રીતે બોર્ડ લગાવવા;
 - (ઈ) ઈમારતો અને બીજી જાહેર જગ્યાઓ પર રૂબરૂ સહાય, તેમજ ગાઈડ, રીડર્સ અને સાંકેતિક ભાષાના વ્યવસાયિક દુભાષિયાની સુવિધા પુરી પાડવી;
 - (એફ) દિવ્યાંગજનોને માહિતી ઉપલબ્ધ થાય તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે સહાય અને સહાયના અન્ય યોગ્ય માધ્યમોને પ્રોત્સાહન આપવું;
 - (જી) દિવ્યાંગજનો માટે ઇન્ટરનેટ સહિત નવી માહિતી અને સંચાર તકનીકો અને પદ્ધતિઓ ઉપલબ્ધ કરાવવા પ્રોત્સાહન આપવું;
 - (એચ) પ્રારંભિક તબક્કે સુલભ માહિતી અને સંદેશાવ્યવહાર તકનીકો અને સિસ્ટમોની ડિઝાઇન, વિકાસ, ઉત્પાદન અને વિતરણને પ્રોત્સાહન આપવું, જેથી આ તકનીકો અને સિસ્ટમો ન્યૂનતમ ખર્ચે સુલભ બને.

અનુચ્છેદ-૧૦

જીવવાનો અધિકાર

રાજ્યો પક્ષો તેની પુષ્ટિ કરે છે કે દરેક મનુષ્યને જીવનનો જન્મજાત અધિકાર છે અને દિવ્યાંગજનો દ્વારા અન્ય લોકો સાથે સમાન ધોરણે તેના ઉચિતહક મળે તે માટે તમામ જરૂરી પગલાં લેશે.

અનુચ્છેદ-૧૧

જોખમ અને માનવતાવાદી સંકટની પરિસ્થિતિ

રાજ્યો પક્ષો આંતરરાષ્ટ્રીય માનવતાવાદી કાયદો અને આંતરરાષ્ટ્રીય માનવાધિકાર કાયદા સહિત આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદા હેઠળ તેમની જવાબદારીઓ અનુસાર સશસ્ત્ર સંઘર્ષ, માનવતાવાદી સંકટની પરિસ્થિતિઓ, કુદરતી આફતોની ઘટનાસહિત જોખમની પરિસ્થિતિઓમાં દિવ્યાંગજનોની સુરક્ષા અને સલામતી સુનિશ્ચિત કરવા તમામ જરૂરી પગલાં લેશે.

અનુચ્છેદ-૧૨

કાયદા સમક્ષ સમાન સ્વીકૃતિ

૧. રાજ્યો પક્ષો સુનિશ્ચિત કરે છે કે દિવ્યાંગજનોને દરેક જગ્યાએ કાયદા સમક્ષ વ્યક્તિ તરીકે માન્યતા મેળવવાનો અધિકાર છે.
૨. રાજ્યો પક્ષો માન્ય કરશે કે દિવ્યાંગજનોને જીવનના તમામ પાસાઓમાં અન્ય લોકો સાથે સમાન ધોરણે કાનૂની સામર્થ્યતાનો હક છે.
૩. રાજ્યો પક્ષો દિવ્યાંગજનો દ્વારા તેમની કાનૂની ક્ષમતાનો ઉપયોગ કરવા માટે જરૂરી સહાય સુધી આપવા માટે યોગ્ય પગલાં લેશે.
૪. રાજ્યો પક્ષો એ સુનિશ્ચિત કરશે કે કાનૂની ક્ષમતાના ઉપયોગ સાથે સંબંધિત તમામ પગલાં આંતરરાષ્ટ્રીય માનવાધિકાર કાયદા અનુસાર દુરુપયોગ અટકાવવા માટે યોગ્ય અને અસરકારક સલામતી પ્રદાન કરે છે. આ પ્રકારની સલામતી એ સુનિશ્ચિત કરે છે કે કાનૂની ક્ષમતાના ઉપયોગ સાથે સંબંધિત પગલાં વ્યક્તિના અધિકારો, ઇચ્છાઓ અને પસંદગીઓનો આદર કરે છે, હિતોના સંઘર્ષ અને અયોગ્ય પ્રભાવથી મુક્ત છે, પ્રમાણસર અને વ્યક્તિના સંજોગોને અનુરૂપ છે, શક્ય તેટલા ટૂંકા સમય માટે અરજી કરે છે. અને સક્ષમ, સ્વતંત્ર અને નિષ્પક્ષ સત્તા અથવા ન્યાયિક સંસ્થા દ્વારા નિયમિત સમીક્ષાને પાત્ર છે. આ પગલાં વ્યક્તિના અધિકારો અને હિતોને અસર કરે તે અંશે રક્ષણાત્મક હોવા જોઈએ.

૫. આ કલમોની જોગવાઈઓને આધીન, દિવ્યાંગજનોના મિલકતની માલિકી અથવા વારસામાં, તેમની પોતાની નાણાકીય બાબતોને નિયંત્રિત કરવા અને બેંક લોન, ગીરો અને અન્ય પ્રકારની નાણાકીય ધિરાણનો સમાન હક મેળવવા માટે રાજ્યો પક્ષે તમામ યોગ્ય અને અસરકારક પગલાં લેશે, અને તે સુનિશ્ચિત કરશે કે દિવ્યાંગજનો તેમની મિલકતથી મનસ્વી રીતે વંચિત ન રહે.

અનુચ્છેદ-૧૩

ન્યાય મેળવવાનો હક

૧. રાજ્યો પક્ષે દિવ્યાંગજનોને અન્ય સાથે સમાન ધોરણે ન્યાય મળે છે તે સુનિશ્ચિત કરશે, જેમાં તમામ કાયદાકીય સાક્ષીઓ સહિત પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ સહભાગીઓ તરીકે તેમની અસરકારક ભૂમિકાને સરળ બનાવવા માટે, પ્રક્રિયાગત અને વચ-યોગ્ય રહેઠાણની જોગવાઈ સહિત, તપાસ અને અન્ય પ્રાથમિક તબક્કાઓ સહિતની કાર્યવાહીનો સમાવેશ થાય છે.
૨. દિવ્યાંગજનોને ન્યાય મળે છે તે સુનિશ્ચિત કરવામાં મદદ કરવા માટે, રાજ્યો પક્ષે પોલીસ અને જેલના કર્મચારીઓ સહિત ન્યાયના વહીવટના ક્ષેત્રમાં કામ કરતા લોકો માટે યોગ્ય તાલીમને પ્રોત્સાહન આપશે.

અનુચ્છેદ-૧૪

વ્યક્તિની સ્વતંત્રતા અને સુરક્ષા

૧. રાજ્યો પક્ષે એ સુનિશ્ચિત કરશે કે દિવ્યાંગજનો, અન્ય લોકો સાથે સમાન ધોરણે:
- (એ) સ્વતંત્રતા અને વ્યક્તિની સુરક્ષાનો અધિકાર ભોગવવો;
- (બી) ગેરકાયદેસર અથવા મનસ્વી રીતે તેમની સ્વતંત્રતાથી વંચિત નથી, અને સ્વતંત્રતાની કોઈપણ વંચિતતા કાયદા સાથે સુસંગત છે, અને દિવ્યાંગતાનું અસ્તિત્વ કોઈ પણ સંજોગોમાં સ્વતંત્રતાના વંચિતતાને યોગ્ય ઠેરવશે નહીં.
૨. રાજ્યો પક્ષે સુનિશ્ચિત કરશે કે જો દિવ્યાંગજનો કોઈપણ પ્રક્રિયા દ્વારા તેમની સ્વતંત્રતાથી વંચિત છે, તો તેઓ અન્ય લોકો સાથે સમાન ધોરણે આંતરરાષ્ટ્રીય માનવાધિકાર કાયદા અનુસાર યોગ્ય સ્થાન મેળવવાની જોગવાઈઓ દ્વારા ગેરંટીના

હકદાર છે અને વર્તમાન અધિવેશનના ઉદ્દેશો અને સિદ્ધાંતો અનુસાર તેનુંપાલન કરવામાં આવશે.

અનુચ્છેદ-૧૫

ત્રાસ અથવા ફૂરતા, અમાનવીય અથવા અપમાનજનક વ્યવહાર અથવા

સજાથી મુક્તિ

૧. કોઈને ત્રાસ અથવા ફૂરતા, અમાનવીય અથવા અપમાનજનક વ્યવહાર અથવા સજા આપવામાં આવશે નહીં. ખાસ કરીને, તબીબી અથવા વૈજ્ઞાનિક પ્રયોગો માટે તેની સંમતિ વિના કોઈને પણ ભોગ બનવા દેવામાં આવશે નહીં.
૨. રાજ્યોના પક્ષો દિવ્યાંગજનોને અન્ય લોકો સાથે સમાન ધોરણેત્રાસ અથવા ફૂર, અમાનવીય અથવા અપમાનજનક વ્યવહાર અથવા સજાથવાથી રોકવા માટે તમામ અસરકારક કાયદાકીય, વહીવટી, ન્યાયિક અથવા અન્ય પગલાં લેશે.

અનુચ્છેદ-૧૬

શોષણ, હિંસા અને અપશબ્દોથી મુક્તિ

૧. રાજ્યો પક્ષો દિવ્યાંગજનોને તેમના લિંગ આધારિત પાસાઓ સહિત તમામ પ્રકારના શોષણ, હિંસા અને અપશબ્દોથી, ઘરની અંદર અને બહાર, સુરક્ષિત કરવા માટે તમામ યોગ્ય કાયદાકીય, વહીવટી, સામાજિક, શૈક્ષણિક અને અન્ય પગલાં લેશે.
૨. રાજ્યોના પક્ષો તમામ બાબતોની ખાતરી કરીને તમામ પ્રકારના શોષણ, હિંસા અને અપશબ્દોને રોકવા માટે તમામ યોગ્ય પગલાં પણ લેશે, તેની સાથોસાથ, શોષણ, હિંસા અને અપશબ્દોના કિસ્સાઓને કેવી રીતે ટાળવા, ઓળખવા અને જાણ કરવી તેની માહિતી અને શિક્ષણની જોગવાઈ સહિત દિવ્યાંગજનો અને તેમના પરિવારો અને સંભાળ આપનારાઓ માટે જાતિ અને વય-સંવેદનશીલ સહાય અને સહાયના યોગ્ય સ્વરૂપો માટે પગલાં લેશે. રાજ્યો પક્ષો એ સુનિશ્ચિત કરે છે કે સુરક્ષા સેવાઓ વય, જાતિ, અને દિવ્યાંગતા પ્રત્યે સંવેદનશીલ છે.

૩. તમામ પ્રકારના શોષણ, હિંસા અને અપશબ્દોની ઘટનાને રોકવા માટે, રાજ્યો પક્ષો એ સુનિશ્ચિત કરે છે કે દિવ્યાંગજનોની સેવા માટે રચાયેલ તમામ સુવિધાઓ અને કાર્યક્રમોનું સ્વાયત્ત સત્તામંડળો દ્વારા અસરકારક રીતે નિરીક્ષણ કરવામાં આવે.
૪. રાજ્યો પક્ષો શારીરિક, બુદ્ધિવિવેક, અને માનસિક સ્વસ્થતા મેળવવી, પુનર્વસન, સુરક્ષા સેવાઓની જોગવાઈ સહિત અને દિવ્યાંગજનોના, જે કોઈપણ પ્રકારની શોષણ, હિંસા અથવા અપશબ્દોનો ભોગ બને છે, સામાજિક પુનઃ જોડાણને પ્રોત્સાહન આપવા માટે તમામ યોગ્ય પગલાં લેશે. આવી પુનઃપ્રાપ્તિ અને પુનઃ જોડાણ એવા વાતાવરણમાં થશે જે વ્યક્તિના સ્વાસ્થ્ય, કલ્યાણ, આત્મસન્માન, ગૌરવ અને સ્વાયત્તતાને પ્રોત્સાહન આપે છે અને જાતિ અને વય-વિશિષ્ટ જરૂરિયાતોને ધ્યાનમાં લે છે.
૫. દિવ્યાંગજનો સામે શોષણ, હિંસા અને અપશબ્દોની ઘટના શોધવામાં આવે છે, તપાસ કરવામાં આવે છે અને જ્યાં યોગ્ય હોય ત્યાં કાર્યવાહી કરવામાં આવે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે રાજ્યોના પક્ષો અસરકારક કાયદા અને નીતિઓ, જેમાં મહિલાઓ અને બાળ કેન્દ્રિત કાયદાઓ અને નીતિઓ સામેલ છે તે અમલમાં મુકશે.

અનુચ્છેદ-૧૭

વ્યક્તિની અખંડિતતાનું રક્ષણ

દરેક દિવ્યાંગજનને અન્ય લોકો સાથે સમાન ધોરણે તેની શારીરિક અને માનસિક અખંડિતતાનો માન મેળવવાનો અધિકાર છે.

અનુચ્છેદ-૧૮

ચળવળ અને રાષ્ટ્રીયતાની સ્વતંત્રતા

૧. રાજ્યોના પક્ષો દિવ્યાંગજનોના એ અધિકારોને માન્ય રાખશે કે તેઓ ચળવળની સ્વતંત્રતા, તેમના નિવાસસ્થાનને પસંદ કરવાની સ્વતંત્રતા અને અન્ય લોકો સાથે સમાન ધોરણે રાષ્ટ્રીયતા માટે દિવ્યાંગજનો સહિતની નીચે મુજબની ખાતરી કરીને:

- (એ) રાષ્ટ્રીયતા મેળવવાનો અને બદલવાનો અધિકાર છે અને મનસ્વી રીતે અથવા દિવ્યાંગતાના આધારે તેમની રાષ્ટ્રીયતાથી વંચિત નથી;
- (બી) દિવ્યાંગતાના આધારે, તેમની રાષ્ટ્રીયતા અથવા ઓળખના અન્ય દસ્તાવેજોના દસ્તાવેજો મેળવવા, ધરાવવા અને ઉપયોગ કરવાની તેમની ક્ષમતા, અથવા ઇમિગ્રેશન કાર્યવાહી જેવી સંબંધિત પ્રક્રિયાઓનો ઉપયોગ કરવા માટે વંચિત નથી, જે સુવિધા માટે ચળવળની સ્વતંત્રતાના અધિકારનો ઉપયોગ કરવાની જરૂર હોઈ શકે;
- (સી) પોતાના દેશ સહિત કોઈપણ દેશ છોડવા માટે સ્વતંત્ર છે;
- (ડી) મનસ્વી રીતે અથવા દિવ્યાંગતાના આધારે તેમના પોતાના દેશમાં પ્રવેશવાના અધિકારથી વંચિત નથી.
૨. દિવ્યાંગ બાળકોની જન્મ પછી તરત જ નોંધણી કરવામાં આવશે અને તેમને જન્મથી જ નામ મેળવવાનો અધિકાર, રાષ્ટ્રીયતા મેળવવાનો અધિકાર અને શક્ય હોય ત્યાં સુધી તેમના માતાપિતા દ્વારા તેમની સંભાળ રાખવાનો અધિકાર હશે.

અનુચ્છેદ-૧૯

સ્વતંત્ર રીતે જીવવું અને સમાજમાં સમાવિષ્ટ કરવા

હાલના અધિવેશનમાં રાજ્યોપક્ષો દિવ્યાંગજનોના સમાજમાં રહેવાના સમાન અધિકારોને અન્ય લોકોને સમાન પસંદગીઓ સાથે માન્યતા આપે છે અને આ અધિકારના દિવ્યાંગજનો અને તેમના સંપૂર્ણ સમાવેશની સંપૂર્ણ હકની સુવિધા માટે અસરકારક અને યોગ્ય પગલાં લેશે. સમુદાયમાં ભાગીદારી નીચે મુજબની ખાતરી સાથે કરશે:

- (એ) દિવ્યાંગજનોને ક્યાં અને કોની સાથે તેઓને રહેવું તેમના રહેઠાણની જગ્યા પસંદ કરવાની તક હોય છે, જેથી તેઓ અન્ય લોકો સાથે સમાન ધોરણે રહે છે અને ચોક્કસ રહેવાની વ્યવસ્થામાં રહેવા માટે બંધાયેલા નથી;
- (બી) દિવ્યાંગજનોને ઘરની અંદર, રહેણાંક અને અન્ય સમુદાય સહાયક સેવા વર્ગમાં રહી શકે છે, સમુદાયથી એકલતા અથવા અલગતા અટકાવવા માટે, જીવન સહાય માટે જરૂરી વ્યક્તિગત સહાય, અને સમુદાયમાં સમાવેશ કરી શકે છે;

- (સી) સામુદાયિક સેવાઓ અને સુવિધાઓ સામાન્ય જનતાની જેમ દિવ્યાંગજનો માટે સમાન ધોરણે ઉપલબ્ધ છે અને તેમની જરૂરિયાતો માટે પ્રતિભાવશીલ છે.

અનુચ્છેદ-૨૦

વ્યક્તિગત ગતિશીલતા

દિવ્યાંગજનોમાટે મહત્તમ શક્ય સ્વતંત્રતા સાથે વ્યક્તિગત ગતિશીલતાને સુનિશ્ચિત કરવા માટે રાજ્યો પક્ષે અસરકારક પગલાં લેશે, જેમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે:

- (એ) દિવ્યાંગજનોની વ્યક્તિગત ગતિશીલતાને તેમની પસંદગીના સમયે અને સસ્તા દરે સુવિધા આપવી;
- (બી) દિવ્યાંગજનોને ગુણવત્તાયુક્ત ગતિશીલતા સહાયક સાધનો, ઉપકરણો, સહાયક ટેકનોલોજીઓ અને જીવંત સહાય અને મધ્યસ્થીઓના સ્વરૂપો, જેમાં તેમને સસ્તા દરે ઉપલબ્ધ કરાવવા સહિતની સુવિધા આપવી;
- (સી) દિવ્યાંગજનોને તથા દિવ્યાંગજનો સાથે કામ કરતા નિષ્ણાત કર્મચારીવર્ગને ગતિશીલતા કૌશલ્યની તાલીમ આપવી;
- (ડી) દિવ્યાંગજનો માટે ગતિશીલતાના તમામ પાસાઓને ધ્યાનમાં લેવા માટે ગતિશીલતા સહાયક ઉપકરણો અને સહાયક તકનીકો ઉત્પન્ન કરતી સંસ્થાઓને પ્રોત્સાહિત કરવી.

અનુચ્છેદ-૨૧

અભિવ્યક્તિ અને અભિપ્રાયની સ્વતંત્રતા, અને માહિતી મેળવવાનો હક

રાજ્યો પક્ષે એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે તમામ યોગ્ય પગલાં લેશે કે દિવ્યાંગજનો અભિવ્યક્તિ અને અભિપ્રાયની સ્વતંત્રતાના અધિકારનો ઉપયોગ કરી શકે, જેમાં અન્ય લોકો સાથે સમાન ધોરણે માહિતી અને વિચારો મેળવવાની, પ્રાપ્ત કરવાની અને આદાનપ્રદાન કરવાની સ્વતંત્રતાનો સમાવેશ થાય છે અને ઉપરની કલમ-૨ માં વ્યાખ્યાયિત થયા મુજબ

તેમના તમામ પ્રકારના સંદેશાવ્યવહાર દ્વારા પસંદગી કરી શકે, જેમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે:

- (એ) દિવ્યાંગજનો સામાન્ય લોકોની જેમ સુલભ સગવડો અને વિવિધ પ્રકારની દિવ્યાંગતા માટે યોગ્ય ટેકનોલોજીમાં સમયસર અને વધારાના ખર્ચ વિના માહિતી આપવી;
- (બી) સત્તાવાર વ્યવહારોમાં દિવ્યાંગજનો દ્વારા સાંકેતિક ભાષા, બ્રેઇલ, સંવર્ધક અને વૈકલ્પિક સંદેશાવ્યવહાર, અને અન્ય તમામ સુલભ માધ્યમો, પ્રકારો અને તેમની પસંદગીના સંદેશાવ્યવહારના સ્વરૂપોનો સ્વીકાર અને સુવિધા આપવી;
- (સી) દિવ્યાંગજનો માટે સુલભ અને ઉપયોગી ફોર્મેટમાં માહિતી અને સેવાઓ પૂરી પાડવા માટે ઇન્ટરનેટ સહિત સામાન્ય લોકોને સેવાઓ પૂરી પાડતી ખાનગી સંસ્થાઓને વિનંતી કરવી;
- (ડી) દિવ્યાંગજનો માટે તેમની સેવાઓ સુલભ બનાવવા માટે ઇન્ટરનેટ મારફતે માહિતી પૂરી પાડનારા સહિત મીડિયા સમૂહને પ્રોત્સાહિત કરવું;
- (ઈ) સાંકેતિક ભાષાના ઉપયોગને માન્યતા અને પ્રોત્સાહન.

અનુચ્છેદ-૨૨

ગોપનીયતાનું સન્માન

૧. કોઈ પણ દિવ્યાંગજનને તેમના નિવાસ સ્થાન અથવા રહેવાની વ્યવસ્થાને ધ્યાનમાં લીધા વગર, તેમની ગોપનીયતા, કુટુંબ, ઘર અથવા પત્રવ્યવહાર અથવા અન્ય પ્રકારનાં સંદેશાવ્યવહાર અથવા તેના સન્માન અને પ્રતિષ્ઠા પર ગેરકાનૂની હુમલાઓ સાથે મનસ્વી અથવા ગેરકાનૂની દખલગીરીને આધિન રહેશે નહીં. દિવ્યાંગજનોને આવા હસ્તક્ષેપ અથવા હુમલા સામે કાયદાકીય રક્ષણ મેળવવાનો અધિકાર છે.
૨. રાજ્યો પક્ષે અન્ય લોકોની જેમ સમાન ધોરણે દિવ્યાંગજનોની વ્યક્તિગત, આરોગ્ય અને પુનર્વસન માહિતીની ગોપનીયતાનું રક્ષણ કરશે.

અનુચ્છેદ-૨૩

ઘર અને કુટુંબ માટે સન્માન

૧. રાજ્યો પક્ષો અન્ય લોકોની જેમ સમાન ધોરણે લગ્ન, કુટુંબ, પિતૃત્વ અને સંબંધોને લગતી તમામ બાબતોમાં દિવ્યાંગજનો સામે ભેદભાવને દૂર કરવા અસરકારક અને યોગ્ય પગલાં લેશે, જેથી સુનિશ્ચિત કરી શકાય કે:
 - (એ) લગ્ન કરવા યોગ્ય વય ધરાવતા તમામ દિવ્યાંગજનોનો લગ્ન કરવાનો અને ઈચ્છુક જીવનસાથીઓની મુક્ત અને સંપૂર્ણ સંમતિના આધારે કુટુંબ શોધવાનો અધિકાર મળે છે;
 - (બી) દિવ્યાંગજનોના અધિકારો તેમના બાળકોની સંખ્યા અને અંતર પર મુક્તપણે અને જવાબદારીપૂર્વક નિર્ણય લેવા અને વય-યોગ્ય માહિતી, પ્રજનન અને કુટુંબ નિયોજન શિક્ષણમેળવવાના અધિકારોને માન્યતા આપવામાં આવી છે, અને તેમને આનો ઉપયોગ કરવા માટે સક્ષમ માધ્યમો અધિકારો પૂરા પાડવામાં આવે છે;
 - (સી) દિવ્યાંગજનો અન્ય લોકોની જેમ સમાન ધોરણે તેમની પ્રજનનક્ષમતા જાળવી રાખે છે.
૨. રાજ્યો પક્ષો દિવ્યાંગજનોના વાલીપણાં, પાલ્યપણાં, ટ્રસ્ટીશીપ, બાળકોને દત્તક લેવા અથવા સમાન સંસ્થાઓકેજ્યાં આ વિચારો રાષ્ટ્રીય કાયદામાં અસ્તિત્વ ધરાવે છે, તે સંબંધિત અધિકારો અને જવાબદારીઓની ખાતરી કરશે, તમામ કેસોમાં, બાળકનું શ્રેષ્ઠ હિત સર્વોચ્ચ હોવું જોઈએ. રાજ્યો પક્ષો દિવ્યાંગજનોને તેમની બાળ-ઉછેરની જવાબદારીઓ નિભાવવામાં યોગ્ય સહાય આપશે.
૩. રાજ્યો પક્ષો સુનિશ્ચિત કરે છે કે દિવ્યાંગ પારિવારિક જીવનના સંદર્ભમાં સમાન અધિકારો છે. આ અધિકારોને સાકાર કરવા અને દિવ્યાંગ બાળકોને છુપાવવા, ત્યજી દેવા, ઉપેક્ષા કરવા અને અલગ કરતા રોકવા માટે, રાજ્યો પક્ષો દિવ્યાંગ બાળકો અને તેમના પરિવારોને વહેલી અને વ્યાપક માહિતી, સેવાઓ અને સહાય પૂરી પાડવાનું કામ કરશે.
૪. રાજ્યો પક્ષો એ સુનિશ્ચિત કરે છે કે બાળકને તેના માતાપિતાથી તેમની મરજી વિરુદ્ધ અલગ કરવામાં આવશે નહીં, સિવાય કે જ્યારે સક્ષમ અધિકારીઓ ન્યાયિક સમીક્ષાને આધિન હોય, લાગુ કાયદા અને પ્રક્રિયાઓ અનુસાર નક્કી કરે કે બાળકના શ્રેષ્ઠ હિતો

માટે આવી અલગતા જરૂરી છે. કોઈ પણ સંજોગોમાં બાળક અથવા માતાપિતામાંથી એક અથવા બંનેની દિવ્યાંગતાના આધારે બાળકને માતાપિતાથી અલગ કરવામાં આવશે નહીં.

૫. રાજ્યો પક્ષો, જ્યાં તાત્કાલિક પરિવાર દિવ્યાંગ બાળકની સંભાળ રાખવામાં અસમર્થ છે, તેવા વિશાળ પરિવારની અંદર અને જો તે શક્ય ન હોય તો કુટુંબમાં સમાજની અંદર વૈકલ્પિક સંભાળ પૂરી પાડવા માટે તમામ પ્રયત્નો કરે છે

અનુચ્છેદ-૨૪

શિક્ષણ

૧. રાજ્યો પક્ષો દિવ્યાંગજનોના શિક્ષણના અધિકારને સ્વીકારે છે. ભેદભાવ વગર અને સમાન તકના આધારે આ અધિકારને સાકાર કરવાના હેતુથી, રાજ્યો પક્ષો તમામ સ્તરે એક વ્યાપક શિક્ષણ પ્રણાલી અને આજીવન શિક્ષણને સુનિશ્ચિત કરશે:
- (એ) માનવીય ક્ષમતા અને ગૌરવ અને સ્વ-મૂલ્યની ભાવનાનો સંપૂર્ણ વિકાસ, અને માનવ અધિકારો, મૂળભૂત સ્વતંત્રતાઓ અને માનવ વિવિધતા માટે સન્માન પરિપક્વ બનાવવો;
- (બી) દિવ્યાંગજનો દ્વારા તેમના વ્યક્તિત્વ, પ્રતિભા અને સર્જનાત્મકતા, તેમજ તેમની માનસિક અને શારીરિક ક્ષમતાઓ, તેમની સંપૂર્ણ ક્ષમતા માટે વિકાસ;
- (સી) દિવ્યાંગજનોને મુક્ત સમાજમાં અસરકારક રીતે ભાગ લેવા સક્ષમ બનાવવું.
૨. અધિકારોની અનુભૂતિમાં, રાજ્યો પક્ષો એ સુનિશ્ચિત કરશે કે:
- (એ) દિવ્યાંગજનોને તેમની દિવ્યાંગતાના આધારે સામાન્ય શિક્ષણ પ્રણાલીમાંથી બાકાત રાખેલ નથી, અને દિવ્યાંગ બાળકોને દિવ્યાંગતાના આધારે મફત અને ફરજિયાત પ્રાથમિક શિક્ષણ, અથવા માધ્યમિક શિક્ષણમાંથી બાકાત રાખેલ નથી;
- (બી) દિવ્યાંગજનો જે સમાજમાં તેઓ રહે છે તેમાં અન્ય લોકોની જેમ જ સમાન ધોરણે સમાવિષ્ટ, ગુણવત્તાયુક્ત અને મફત પ્રાથમિક શિક્ષણ અને માધ્યમિક શિક્ષણ મેળવી શકે છે;
- (સી) વ્યક્તિની જરૂરિયાતો અનુસાર યોગ્ય સગવડ પૂરી પાડવામાં આવે છે;

- (ડી) દિવ્યાંગજનોને સામાન્ય શિક્ષણ પ્રણાલીમાં, તેમના અસરકારક શિક્ષણની સુવિધા માટે જરૂરી ટેકો મળે છે;
- (ઈ) અસરકારક વ્યક્તિગત સહાયક પગલાં એવા વાતાવરણમાં પૂરા પાડવામાં આવે છે જેમાં સંપૂર્ણ સમાવેશના ધ્યેય સાથે સુસંગત શૈક્ષણિક અને સામાજિક વિકાસને મહત્તમ બનાવે છે.
૩. રાજ્યો પક્ષે દિવ્યાંગજનોને શિક્ષણ અને સમાજના સભ્યો તરીકે તેમની સંપૂર્ણ અને સમાન ભાગીદારીને સરળ બનાવવા માટે જીવન અને સામાજિક વિકાસની કુશળતા શીખવા માટે સક્ષમ બનાવશે. આ માટે, રાજ્યો પક્ષે યોગ્ય પગલાં લેશે, જેમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે:
- (એ) બ્રેઇલ, વૈકલ્પિક સ્ક્રિપ્ટ, સંવર્ધક અને વૈકલ્પિક રીત, સંદેશાવ્યવહાર અને અભિગમ અને ગતિશીલતા કુશળતાના માધ્યમો અને ફોર્મેટ્સ, અને સીધી સહાય અને માર્ગદર્શનની સુવિધાને સરળ બનાવવા;
- (બી) સાંકેતિક ભાષાશીખવા અને બહેરા સમુદાયની ભાષાકીય ઓળખને પ્રોત્સાહન આપવું;
- (સી) એ સુનિશ્ચિત કરવું કે વ્યક્તિઓ અને ખાસ કરીને બાળકો, જેઓ આંધળા, બહેરા અથવા આંધળા-બહેરા બંને છે, તેઓનું શિક્ષણ સૌથી યોગ્ય ભાષાઓમાં અને વ્યક્તિ માટે સંદેશાવ્યવહારના માધ્યમો અને શૈક્ષણિક અને સામાજિક વિકાસને મહત્તમ બનાવે તેવા વાતાવરણમાં આપવામાં આવે છે.
૪. આ હક પ્રાપ્તિને સુનિશ્ચિત કરવામાં મદદ કરવા માટે, રાજ્યોના પક્ષે દિવ્યાંગ શિક્ષકો, જે સાંકેતિક ભાષા અને/અથવા બ્રેઇલમાં લાયક છે, અને શિક્ષણના તમામ સ્તરે કામ કરતા વ્યાવસાયિકો અને સ્ટાફને તાલીમ આપવા માટે શિક્ષકોની નિયુક્તિ માટે યોગ્ય પગલાં લેશે. આવી તાલીમમાં દિવ્યાંગતા જાગૃતિ અને દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓને ટેકો આપવા માટે યોગ્ય સંવર્ધન અને વૈકલ્પિક પદ્ધતિઓ, માધ્યમો અને સંદેશાવ્યવહાર, શૈક્ષણિક તકનીકો અને સામગ્રીઓનો ઉપયોગ સામેલ હશે.
૫. રાજ્યો પક્ષે એ સુનિશ્ચિત કરશે કે દિવ્યાંગજનો સામાન્ય બાળશિક્ષણ, વ્યાવસાયિક તાલીમ, પુખ્ત શિક્ષણ અને આજીવન શિક્ષણને ભેદભાવ વગર અને અન્ય લોકોની જેમ

સમાન ધોરણે કરવામાં સક્ષમ છે. આ માટે, રાજ્યો પક્ષો એ સુનિશ્ચિત કરશે કે દિવ્યાંગજનોને યોગ્ય સ્થાન આપવામાં આવે.

અનુચ્છેદ-૨૫

આરોગ્ય

રાજ્યો પક્ષો સ્વીકારે છે કે દિવ્યાંગજનોને દિવ્યાંગતાના આધારે ભેદભાવ વગર આરોગ્યના ઉચ્ચતમ પ્રાપ્ય ધોરણનો મેળવવાનો અધિકાર છે. આરોગ્ય સંબંધિત પુનર્વસન સહિત જાતિ પ્રત્યે સંવેદનશીલ હોય તેવી આરોગ્ય સેવાઓમાં દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓની પહોંચ સુનિશ્ચિત કરવા રાજ્યો પક્ષો તમામ યોગ્ય પગલાં લેશે. ખાસ કરીને, રાજ્યોના પક્ષો :

- (એ) જાતીય અને પ્રજનન સ્વાસ્થ્ય અને વસ્તી આધારિત જાહેર આરોગ્ય કાર્યક્રમો સહિત અન્ય વ્યક્તિઓને આપવામાં આવેલ સમાન ધોરણે, ગુણવત્તા અને મફત અથવા સસ્તું આરોગ્યસંભાળ અને કાર્યક્રમો સહિત દિવ્યાંગજનોને પ્રદાન કરો;
- (બી) દિવ્યાંગજનોને ખાસ કરીને તેમની દિવ્યાંગતાને કારણે જરૂરી તે આરોગ્ય સેવાઓ પૂરી પાડો, જેમાં યોગ્ય રીતે વહેલી ઓળખ અને હસ્તક્ષેપનો સમાવેશ થાય છે, અને બાળકો અને વૃદ્ધ વ્યક્તિઓ સહિત વધુ દિવ્યાંગતા ઘટાડવા અને અટકાવવા માટે રચાયેલ સેવાઓ પૂરી પાડો;
- (સી) ગ્રામીણ વિસ્તારો સહિત લોકોના પોતાના સમુદાયોને શક્ય તેટલી નજીક આ આરોગ્ય સેવાઓ પૂરી પાડો;
- (ડી) આરોગ્ય વ્યાવસાયિકોની જરૂરિયાત દિવ્યાંગજનોને અન્યની જેમ સમાન ગુણવત્તાવાળી દેખરેખ પૂરી પાડવી જરૂરી છે, જેમાં અન્ય લોકોની જેમ મફત અને માહિતીની સંમતિના આધારે, માનવ અધિકારો, ગૌરવ, સ્વાયત્તતા અને વ્યક્તિઓની જરૂરિયાતો અંગે જાગૃતિ લાવવાનો સમાવેશ થાય છે. તાલીમ દ્વારા દિવ્યાંગતા સાથે અને જાહેર અને ખાનગી આરોગ્ય સંભાળ માટે નૈતિક ધોરણોની ઘોષણા કરવાનો સમાવેશ થાય છે;

(ઈ) આરોગ્ય વીમા અને જીવન વીમાની જોગવાઈમાં દિવ્યાંગજનો સામે ભેદભાવ અટકાવો જ્યાં રાષ્ટ્રીય કાયદા દ્વારા આવા વીમાની પરવાનગી છે, જે સરળ અને યોગ્ય રીતે પૂરી પાડવામાં આવશે;

(એફ) દિવ્યાંગતાના આધારે આરોગ્ય સંભાળ અથવા આરોગ્ય સેવાઓ અથવા ખોરાક અને પાણીના ભેદભાવથી રક્ષણ પુરું પાડશે.

અનુચ્છેદ-૨૬

વસવાટ અને પુનર્વસન

૧. દિવ્યાંગજનોને મહત્તમ સ્વતંત્રતા, સંપૂર્ણ શારીરિક, માનસિક, સામાજિક અને વ્યાવસાયિક ક્ષમતા અને જીવનના તમામ પાસાઓમાં સંપૂર્ણ સમાવેશ અને સહભાગીતા પ્રાપ્ત કરવા અને જાળવવા માટે સક્ષમ બનાવવા માટે, સહયોગીઓના સહયોગથી રાજ્યો પક્ષે અસરકારક અને યોગ્ય પગલાં લેશે. તે માટે, રાજ્યોપક્ષે વ્યાપક વસવાટ અને પુનર્વસન સેવાઓ અને કાર્યક્રમોનું આયોજન, મજબૂતીકરણ અને વિસ્તરણ કરશે, ખાસ કરીને આરોગ્ય, રોજગાર, શિક્ષણ અને સામાજિક સેવાઓના ક્ષેત્રોમાં, આ રીતે કે આ સેવાઓ અને કાર્યક્રમો:

(એ) શક્ય તેટલી વહેલી તકે શરૂ કરો, અને વ્યક્તિગત જરૂરિયાતો અને શક્તિઓના બહુશાખાકીય મૂલ્યાંકન પર આધારિત છે;

(બી) સમુદાય અને સમાજના તમામ પાસાઓમાં સહભાગીતા અને સમાવેશનો સહયોગ સ્વૈચ્છિક છે અને દિવ્યાંગજનો માટે ગ્રામ્ય વિસ્તારો સહિત તેમના પોતાના સમુદાયોની શક્ય તેટલી નજીક ઉપલબ્ધ છે.

૨. રાજ્યો પક્ષે વસવાટ અને પુનર્વસન સેવાઓમાં કામ કરતા વ્યાવસાયિકો અને સ્ટાફ માટે પ્રારંભિક અને સતત તાલીમના વિકાસને પ્રોત્સાહન આપશે.

૩. રાજ્યો પક્ષે દિવ્યાંગજનો માટે રચાયેલ સહાયક ઉપકરણો અને તકનીકોની ઉપલબ્ધતા, જ્ઞાન અને ઉપયોગને પ્રોત્સાહન આપશે, કારણ કે તેઓ વસવાટ અને પુનર્વસન સાથે સંબંધિત છે.

અનુચ્છેદ-૨૭

કાર્ય અને રોજગારી

રાજ્યો પક્ષો અન્ય લોકો સાથે સમાન ધોરણે દિવ્યાંગજનોના કામ કરવાના અધિકારને માન્યતા આપે છે; આમાં શ્રમ બજાર અને કામના વાતાવરણમાં મુક્ત રીતે પસંદ કરેલા અથવા સ્વીકૃત કામ દ્વારા આજીવિકા મેળવવાની તકનો સમાવેશ થાય છે જે દિવ્યાંગજનો માટે ખુલ્લું, સમાવિષ્ટ અને સુલભ છે. રાજ્યો પક્ષો રોજગાર દરમિયાન દિવ્યાંગતા પ્રાપ્ત કરનારાઓ માટે, કાયદા દ્વારા, અન્ય બાબતો સહિત યોગ્ય પગલાં લઈને કામના અધિકારની રક્ષા કરશે અને પ્રોત્સાહન આપશે.

- (એ) ભરતી, રોજગારી અને રોજગારની શરતો, રોજગાર ચાલુ રાખવાની, કારકિર્દીની પ્રગતિ અને સલામત અને તંદુરસ્ત કામ કરવાની પરિસ્થિતિઓ સહિત તમામ પ્રકારના રોજગાર સંબંધિત તમામ બાબતોમાં દિવ્યાંગતાના આધારે ભેદભાવને પ્રતિબંધિત કરે;
- (બી) દિવ્યાંગજનોના અધિકારોનું, અન્ય લોકોની જેમ સમાન ધોરણે, કામની ન્યાયી અને અનુકૂળ પરિસ્થિતિઓમાં, સમાન તકો અને સમાન મૂલ્યના કામ માટે સમાન મહેનતાણું, સલામત અને તંદુરસ્ત કામ કરવાની પરિસ્થિતિઓ સહિત, સત્તામણીથી રક્ષણ અને ફરિયાદ નિવારણ સહિત અધિકારોને સુરક્ષા પુરી પાડો;
- (સી) દિવ્યાંગજનો અન્ય લોકોની જેમ સમાન ધોરણે તેમના મજૂર અને ટ્રેડ યુનિયન અધિકારોનો ઉપયોગ કરી શકે છે તે સુનિશ્ચિત કરવું;
- (ડી) દિવ્યાંગજનો સામાન્ય ટેકનિકલ અને વ્યાવસાયિક માર્ગદર્શન કાર્યક્રમો, પ્લેસમેન્ટ સેવાઓ અને વ્યાવસાયિક અને સતત તાલીમની અસરકારક સેવાઓ લેવા માટે સક્ષમ કરે;
- (ઈ) શ્રમ બજારમાં દિવ્યાંગજનો માટે રોજગારની તકો અને કારકિર્દીની પ્રગતિને પ્રોત્સાહન આપો, તેમજ રોજગાર શોધવા, મેળવવા, જાળવવા અને રોજગારમાં પાછા ફરવામાં સહાયતા કરો;
- (એફ) સ્વ-રોજગાર, ઉદ્યોગસાહસિકતા, સહકારી સંસ્થાઓના વિકાસ અને પોતાનો વ્યવસાય શરૂ કરવાની તકોને પ્રોત્સાહન આપો;

- (જી) જાહેર ક્ષેત્રમાં દિવ્યાંગજનોને રોજગારી આપો;
- (એચ) યોગ્ય નીતિઓ અને પગલાંઓ દ્વારા ખાનગી ક્ષેત્રમાં દિવ્યાંગજનોની રોજગારીને પ્રોત્સાહન આપો, જેમાં હકારાત્મક પગલાંના કાર્યક્રમો, પ્રોત્સાહનો અને અન્ય પગલાં સામેલ હોઈ શકે છે;
- (આઈ) કાર્યસ્થળોમાં દિવ્યાંગજનોને યોગ્ય સ્થાન પૂરું પાડવામાં આવે છે તે સુનિશ્ચિત કરો;
- (જે) ઓપન લેબર માર્કેટમાં કામના અનુભવની દિવ્યાંગજનોની ઉપલબ્ધતાને પ્રોત્સાહન આપો;
- (કે) દિવ્યાંગજનો માટે ધંધાકીય અને વ્યાવસાયિક પુનર્વસન, નોકરી જાળવી રાખવા અને કામ પર પાછા ફરવાના કાર્યક્રમોને પ્રોત્સાહન આપો.
૨. રાજ્યો પક્ષે એ સુનિશ્ચિત કરે છે કે દિવ્યાંગજનો ગુલામીમાં અથવા દાસીપ્રથામાં નથી, અને અન્ય લોકોની જેમ સમાન ધોરણે, દબાણપૂર્વક અથવા ફરજિયાત કામ ન કરવા દેવામાં આવે તેની સુરક્ષા પુરી પાડવામાં આવે છે.

અનુચ્છેદ-૨૮

પર્યાપ્ત જીવનઘોરણ અને સામાજિક સુરક્ષા

૧. રાજ્યો પક્ષે દિવ્યાંગજનોના અધિકારને પોતાને અને તેમના પરિવારો માટે પૂરતા પ્રમાણમાં ખોરાક, કપડાં અને રહેઠાણ સહિત, અને રહેવાની સ્થિતિમાં સતત સુધારા માટે અધિકારને માન્યતા આપે છે, અને દિવ્યાંગતાના આધારે ભેદભાવ વિના આ અધિકારનારક્ષણ અને પ્રોત્સાહન માટે યોગ્ય પગલાં લેશે.
૨. રાજ્યો પક્ષે દિવ્યાંગજનોના અધિકારોને સામાજિક રક્ષણ અને દિવ્યાંગતાના આધારે ભેદભાવ વિના તે અધિકાર ભોગવવાનની માન્યતા આપે છે, અને આ અધિકારની રક્ષા અને પ્રોત્સાહન માટે યોગ્ય પગલાં લેશે, જેમાં નીચે મુજબના પગલાં પણ શામેલ છે:
- (એ) દિવ્યાંગજનોને સ્વચ્છ જળ સેવાઓ માટે સમાનતા સુનિશ્ચિત કરવા, અને દિવ્યાંગતા સંબંધિત જરૂરિયાતો માટે યોગ્ય અને સસ્તી સેવાઓ, ઉપકરણો અને અન્ય સહાયની સુનિશ્ચિતતા માટે પગલાં લેશે;

- (બી) દિવ્યાંગજનો ખાસ કરીને દિવ્યાંગતા ધરાવતી મહિલાઓ અને છોકરીઓ અને દિવ્યાંગ વૃદ્ધ વ્યક્તિઓ, સામાજિક સુરક્ષા કાર્યક્રમો અને ગરીબી ઘટાડવાના કાર્યક્રમોમાં પ્રવેશ સુનિશ્ચિત કરવાના પગલાં લેશે;
- (સી) દિવ્યાંગજનો અને ગરીબીની સ્થિતિમાં રહેતા તેમના પરિવારો દ્વારા દિવ્યાંગતાને લગતા ખર્ચાઓ સાથે પૂરતી તાલીમ, પરામર્શ, નાણાંકીય સહાય અને સારસંભાળ સહિત રાજ્ય તરફથી સહાયતા સુનિશ્ચિત કરવાપગલાં લેશે;
- (ડી) દિવ્યાંગજનોનોજાહેર આવાસ કાર્યક્રમોમાં પ્રવેશ સુનિશ્ચિત કરવાપગલાં લેશે;
- (ઈ) દિવ્યાંગજનોને નિવૃત્તિ લાભો અને કાર્યક્રમોમાં સમાન હક સુનિશ્ચિત કરવા પગલાં લેશે.

અનુચ્છેદ-૨૯

રાજકીય અને જાહેર જીવનમાં ભાગીદારી

રાજ્યો પક્ષે દિવ્યાંગજનોને રાજકીય અધિકારો અને અન્ય લોકોની જેમ સમાન ધોરણે તેમનો ભોગવવાની તકની ખાતરી આપશે, અને નીચે મુજબ બાંધધરી આપશે:

- (એ) દિવ્યાંગજનોને મત આપવા અને ચૂંટવાના અધિકાર અને તક સહિત અન્ય લોકોની જેમ સમાન ધોરણે રાજકીય અને જાહેર જીવનમાં અસરકારક રીતે અને સંપૂર્ણ રીતે ભાગ લઈ શકે છે તેની ખાતરી કરવા માટે, સાથોસાથ:
 - (i) મતદાન પ્રક્રિયાઓ, સુવિધાઓ અને સામગ્રી યોગ્ય, સુલભ અને સમજવા અને ઉપયોગમાં સરળ છે તે સુનિશ્ચિત કરવું;
 - (ii) દિવ્યાંગજનોના ચૂંટણીમાં ગુપ્ત મતદાન દ્વારા મત આપવાના અધિકારનું રક્ષણ અને ઘાકઘમકી વગર જાહેર લોકમત, અને ચૂંટણીમાં ઉભા રહેવું, અસરકારક રીતે હોદ્દો સંભાળવો અને સરકારના તમામ સ્તરે તમામ જાહેર કાર્યો કરવા, સહાયકનો ઉપયોગ સરળ બનાવવા અને જ્યાં યોગ્ય હોય ત્યાં નવી ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરવો;

- (iii) મતદાર તરીકે દિવ્યાંગજનોની ઇચ્છાની મુક્ત અભિવ્યક્તિની બાંધધરી આપવી અને આ હેતુ માટે, જ્યાં જરૂરી હોય, તેમની વિનંતી પર, પોતાની પસંદગીના વ્યક્તિ દ્વારા મતદાનમાં સહાયની મંજૂરી આપવી;
- (બી) સક્રિય રીતે એવા વાતાવરણને પ્રોત્સાહન આપવું જેમાં દિવ્યાંગજનો ભેદભાવ વિના અને અન્ય લોકો સાથે સમાન ધોરણે જાહેર બાબતોના સંચાલનમાં અસરકારક રીતે અને સંપૂર્ણ રીતે ભાગ લઈ શકે અને જાહેર બાબતોમાં તેમની ભાગીદારીને પ્રોત્સાહિત કરે, જેમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે:
- (i) દેશના જાહેર અને રાજકીય જીવન સાથે સંબંધિત બિન-સરકારી સંસ્થાઓ અને સંગઠનોમાં, અને રાજકીય પક્ષોની પ્રવૃત્તિઓ અને વહીવટમાં ભાગીદારી કરવી;
- (ii) આંતરરાષ્ટ્રીય, રાષ્ટ્રીય, પ્રાદેશિક અને સ્થાનિક સ્તરે દિવ્યાંગજનોનું પ્રતિનિધિત્વ કરવા માટે દિવ્યાંગજનોના સંગઠનોની રચના અને જોડાણ કરવું.

અનુચ્છેદ-૩૦

સાંસ્કૃતિક જીવન, આનંદપ્રમોદ, મનોરંજન અને રમતમાં ભાગીદારી

૧. રાજ્યો પક્ષે દિવ્યાંગજનોના સાંસ્કૃતિક જીવનમાં અન્ય લોકો સાથે સમાન ધોરણે ભાગ લેવાના અધિકારને માન્યતા આપે છે અને દિવ્યાંગજનોને તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે નીચે મુજબનાં યોગ્ય યોગ્ય પગલાં લેશે:
- (એ) સુલભ સ્વરૂપોમાં સાંસ્કૃતિક સાહિત્યને માણવું;
- (બી) ટેલિવિઝન કાર્યક્રમો, ફિલ્મો, થિયેટર અને અન્ય સાંસ્કૃતિક પ્રવૃત્તિઓ, સુલભ સ્વરૂપોમાં માણવું;
- (સી) થિયેટરો, સંગ્રહાલયો, સિનેમાઘરો, પુસ્તકાલયો અને પર્યટન સેવાઓ જેવા સાંસ્કૃતિક પ્રદર્શન અથવા સેવાઓ માટેના સ્થળોનો આનંદ માણવો અને જ્યાં સુધી શક્ય હોય ત્યાં સુધી સ્મારકો અને રાષ્ટ્રીય સાંસ્કૃતિક મહત્વના સ્થળોનો આનંદ માણવો.

૨. રાજ્યો પક્ષો દિવ્યાંગજનોને તેમની સર્જનાત્મક, કલાત્મક અને બૌદ્ધિક ક્ષમતા વિકસાવવા અને ઉપયોગ કરવાની તક મળે તે માટે માત્ર તેમના પોતાના લાભ માટે જ નહીં પણ સમાજને સમૃદ્ધ બનાવવા માટે યોગ્ય પગલાં લેશે.
૩. રાજ્યો પક્ષો આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદા અનુસાર તમામ યોગ્ય પગલાં લેશે, તેની ખાતરી કરવા માટે કે બૌદ્ધિક સંપદા અધિકારોનું રક્ષણ કરતા કાયદાઓ દિવ્યાંગજનો સુધી સાંસ્કૃતિક સાહિત્ય પહોંચવામાં ગેરવાજબી અથવા ભેદભાવપૂર્ણ અવરોધ ન બને.
૪. દિવ્યાંગજનોને અન્ય લોકોની જેમ સમાન ધોરણે, તેમની વિશિષ્ટ સાંસ્કૃતિક અને ભાષાકીય ઓળખને પારખવા અને સમર્થન આપવા માટે હકદાર રહેશે, જેમાં સાંકેતિક ભાષાઓ અને બહેરાઓનો ઉછેર જેવી સંસ્કૃતિનો સમાવેશ થાય છે.
૫. દિવ્યાંગજનોને આનંદપ્રમોદ, મનોરંજન અને રમતગમતની પ્રવૃત્તિઓમાં અન્ય લોકો સાથે સમાન ધોરણે ભાગ લેવા સક્ષમ બનાવવાના હેતુથી, રાજ્યો પક્ષો નીચે મુજબનાં યોગ્ય પગલાં લેશે:
 - (એ) તમામ સ્તરે મુખ્ય શ્રેણીની રમત પ્રવૃત્તિઓમાં દિવ્યાંગજનોની શક્ય તેટલી હદ સુધી ભાગીદારીને પ્રોત્સાહન અને પ્રોત્સાહન આપવા પગલાં લેશે;
 - (બી) એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે કે દિવ્યાંગજનોને દિવ્યાંગતા-વિશિષ્ટ રમત અને મનોરંજન પ્રવૃત્તિઓમાં આયોજન, વિકાસ અને ભાગ લેવાની તક છે અને, આ માટે, યોગ્ય સૂચના, તાલીમ અને સંસાધનો, અન્ય લોકોની જેમ સમાન ધોરણે જોગવાઈને પ્રોત્સાહિત કરવા પગલાં લેશે;
 - (સી) દિવ્યાંગજનોને રમતગમત, મનોરંજન અને પર્યટન સ્થળોએ પ્રવેશની સુનિશ્ચિતતા માટે યોગ્ય પગલાં લેશે;
 - (ડી) એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે કે દિવ્યાંગ બાળકો અન્ય બાળકોની જેમ રમત, આનંદપ્રમોદ અને મનોરંજન અને રમતગમત પ્રવૃત્તિઓમાં ભાગ લેવા માટે સમાન હક ધરાવે છે, જેમાં શાળા વ્યવસ્થામાં તે પ્રવૃત્તિઓ સામેલ છે;
 - (ઈ) મનોરંજન, પર્યટન, આનંદપ્રમોદ અને રમતગમત પ્રવૃત્તિઓના સંગઠનમાં સામેલ લોકોની જેમ દિવ્યાંગજનોને પ્રવેશનો હક હોય તે સુનિશ્ચિત કરવાના પગલાં લેશે.

અનુચ્છેદ-૩૧

આંકડા અને માહિતી સંગ્રહ

૧. રાજ્યો પક્ષો હાલના અધિવેશનને અસરકારક બનાવવા માટે નીતિઓ ઘડવા અને અમલમાં મૂકવા માટે સક્ષમ કરવા માટે, આંકડાકીય અને સંશોધન ડેટા સહિત યોગ્ય માહિતી એકત્ર કરવાનું કામ કરે છે. આ માહિતી એકત્રિત કરવાની અને જાળવવાની પ્રક્રિયા નીચે મુજબ હશે:
 - (એ) દિવ્યાંગજનોની ગોપનીયતા માટે ગુપ્તતા અને આદરને સુનિશ્ચિત કરવા માટે, ડેટા સંરક્ષણ અંગેના કાયદા સહિત કાયદાકીય રીતે સ્થાપિત સલામતીઓનું પાલન કરવું;
 - (બી) આંકડાઓના સંગ્રહ અને ઉપયોગમાં માનવાધિકાર અને મૂળભૂત સ્વતંત્રતાઓ અને નૈતિક સિદ્ધાંતોના રક્ષણ માટે આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે સ્વીકૃત ધોરણોનું પાલન કરો.
૨. આ અનુચ્છેદ અનુસાર એકત્રિત કરવામાં આવેલી માહિતી યોગ્ય રીતે અલગ કરવામાં આવશે, અને વર્તમાન અધિવેશન હેઠળ રાજ્યો પક્ષોની જવાબદારીઓના અમલીકરણમાં મદદ કરવા અને દિવ્યાંગજનો દ્વારા તેમના અધિકારોનો ઉપયોગ કરવામાં આવતા અવરોધોને ઓળખવા અને તેને દૂર કરવા માટે ઉપયોગમાં લેવાશે.
૩. રાજ્યો પક્ષો આ આંકડાઓના પ્રસાર માટે જવાબદારી સ્વીકારે છે અને દિવ્યાંગજનો અને અન્ય લોકો માટે તેમની સુલભતા સુનિશ્ચિત કરે છે.

અનુચ્છેદ-૩૨

આંતરરાષ્ટ્રીય સહકાર

૧. રાજ્યો પક્ષો હાલના અધિવેશનના હેતુ અને ઉદ્દેશોને સાકાર કરવા માટે રાષ્ટ્રીય પ્રયાસોના સમર્થનમાં આંતરરાષ્ટ્રીય સહકાર અને તેના પ્રચારને મહત્વ આપે છે અને સંબંધિત આંતરરાષ્ટ્રીય અને પ્રાદેશિક સંસ્થાઓ અને નાગરિક સમાજ, ખાસ કરીને દિવ્યાંગજનોના સંગઠનો સાથે, રાજ્યો વચ્ચે અને, યોગ્ય રીતે, આ સંદર્ભે યોગ્ય અને

અસરકારક પગલાં લેશે. જેની સાથેસાથે આવાં પગલાંમાં નીચે મુજબના પગલાંનો સમાવેશ થાય છે:

- (એ) સુનિશ્ચિત કરવું કે આંતરરાષ્ટ્રીય વિકાસ કાર્યક્રમો સહિત આંતરરાષ્ટ્રીય સહયોગ દિવ્યાંગજનો માટે સમાવિષ્ટ અને સુલભ છે;
- (બી) માહિતી, અનુભવો, તાલીમ કાર્યક્રમો અને શ્રેષ્ઠ પ્રયાસોની આપ-લે અને વહેંચણી સહિત ક્ષમતા-નિર્માણની સુવિધા અને સહાયકતા;
- (સી) સંશોધન અને વૈજ્ઞાનિક અભિગમ અને તકનીકી જ્ઞાન મેળવવામાં સહકારની સુવિધા;
- (ડી) સુલભ અને સહાયક ટેકનોલોજીની ઉપયોગિતની સુવિધા અને વહેંચણી સહિત અને તકનીકીઓના સ્થાનાંતરણ દ્વારા યોગ્ય તકનીકી અને આર્થિક સહાય પૂરી પાડવી.

૨. આ અનુચ્છેદની જોગવાઈઓ વર્તમાન અધિવેશન હેઠળ દરેક રાજ્ય પક્ષની જવાબદારીઓ પૂરી કરવા માટે તેની જવાબદારીઓ પર પૂર્વગ્રહ વિના છે.

અનુચ્છેદ-૩૩

રાષ્ટ્રીય અમલીકરણ અને દેખરેખ

૧. રાજ્યો પક્ષો, તેમની સંસ્થાની વ્યવસ્થા અનુસાર, વર્તમાન અધિવેશનના અમલીકરણને લગતી બાબતો માટે સરકારની અંદર એક અથવા વધુ કેન્દ્રીય એકમો નિયુક્ત કરશે, અનેવિવિધ ક્ષેત્રોમાં અને વિવિધ સ્તરે ક્રિયા સંબંધિત સુવિધાઓ માટે સરકારની અંદર એક સંકલન પદ્ધતિની સ્થાપના અથવા હોદ્દા પર યોગ્ય વિચારણા કરશે.
૨. રાજ્યો પક્ષો, તેમની કાનૂની અને વહીવટી પ્રણાલીઓ અનુસાર, વર્તમાન અધિવેશનના અમલીકરણને પ્રોત્સાહન આપવા, રક્ષણ આપવા અને દેખરેખ રાખવા માટે, યોગ્ય રીતે એક અથવા વધુ સ્વતંત્ર પદ્ધતિઓ સહિત એક માળખું, રાજ્ય પક્ષમાં જાળવણી, મજબૂતી, નિયુક્ત અથવા સ્થાપિત કરશે.
૩. ખાસ કરીને દિવ્યાંગજનો અને તેમની પ્રતિનિધિ સંસ્થાઓમાં જનસમુદાય સામેલ રહેશે અને દેખરેખની પ્રક્રિયામાં સંપૂર્ણ રીતે ભાગ લેશે.

અનુચ્છેદ-૩૪

દિવ્યાંગજનોના અધિકારોને લગતી સમિતિ

૧. દિવ્યાંગજનોના અધિકારો પર એક સમિતિની સ્થાપના કરવામાં આવશે (હવે પછીથી અહીં "સમિતિ" તરીકે સંબોધવામાં આવે છે), જે નીચે આપેલા કાર્યો હાથ ધરશે.
૨. વર્તમાન અધિવેશનના અમલના સમયે સમિતિમાં બાર નિષ્ણાતો હશે. વધુ સાઈઠની આ અધિવેશનમાં મંજૂરી પછી, સમિતિમાં ફૂલ સભ્યોની સંખ્યા વધીને બાર થશે જે મહત્તમ અઢાર સભ્યો સુધી વધશે.
૩. સમિતિના સભ્યો તેમની વ્યક્તિગત ક્ષમતામાં સેવા આપશે અને ઉચ્ચ નૈતિક સ્થિતિ અને માન્યતા પ્રાપ્ત ક્ષમતા અને વર્તમાન અધિવેશન દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલા ક્ષેત્રમાં અનુભવ ધરાવતા હશે. તેમના ઉમેદવારોને નામાંકિત કરતી વખતે, રાજ્યો પક્ષોને હાલના અધિવેશનના અનુચ્છેદ-૪, ફકરા-૩ માં નિર્ધારિત જોગવાઈને આધીન યોગ્ય વિચારણા કરવા આમંત્રણ આપવામાં આવે છે.
૪. સમિતિના સભ્યો રાજ્યો પક્ષો દ્વારા પસંદ કરવામાં આવશે, ન્યાયી ભૌગોલિક વર્ગીકરણ, સભ્યતાના વિવિધ સ્વરૂપો અને મુખ્ય કાનૂની પ્રણાલીઓનું પ્રતિનિધિત્વ, સંતુલિત લિંગ પ્રતિનિધિત્વ અને દિવ્યાંગ નિષ્ણાતોની ભાગીદારી પર વિચારણા કરવામાં આવશે.
૫. સમિતિના સભ્યો રાજ્યો પક્ષો દ્વારા કોન્ફરન્સની બેઠકોમાં તેમના નાગરિકોમાંથી રાજ્યો પક્ષો દ્વારા નામાંકિત વ્યક્તિઓની યાદીમાંથી ગુપ્ત મતદાન દ્વારા ચૂંટવામાં આવશે. તે બેઠકોમાં, જેના માટે બે તૃતીયાંશ રાજ્યોના પક્ષોનું કોરમ રચાય છે, તે સમિતિમાં ચૂંટાયેલા વ્યક્તિઓ એવા હશે જેઓ સૌથી વધુ મત મેળવે છે અને હાજર રાજ્યો પક્ષોના પ્રતિનિધિઓના મતોની સંપૂર્ણ બહુમતીવાળું મતદાન મેળવે છે.
૬. પ્રારંભિક ચૂંટણી હાલના અધિવેશનની તારીખથી છ મહિનાની અંદર યોજાશે. દરેક ચૂંટણીની તારીખના ઓછામાં ઓછા ચાર મહિના પહેલાં, સંયુક્ત રાષ્ટ્રના મહાસચિવ રાજ્યોના પક્ષોને બે મહિનાની અંદર નામાંકન દાખલ કરવા આમંત્રણ આપતા પત્રને સંબોધશે. મહાસચિવ પછીથી આ રીતે નામાંકિત તમામ વ્યક્તિઓની મૂળાક્ષર ક્રમમાં યાદી તૈયાર કરશે, જે રાજ્ય પક્ષોએ તેમને નામાંકિત કર્યા છે તે સૂચવે છે, અને તેને વર્તમાન અધિવેશનમાં રાજ્યો પક્ષોને સુપરત કરશે.

૭. સમિતિના સભ્યો ચાર વર્ષની મુદત માટે ચૂંટવામાં આવશે. તેઓ એકવાર ફરીથી ચૂંટણી માટે લાયક બનશે. જો કે, પ્રથમ ચૂંટણીમાં ચૂંટાયેલા છ સભ્યોનો કાર્યકાળ બે વર્ષના અંતે સમાપ્ત થશે; પ્રથમ ચૂંટણી પછી તરત જ, આ છ સભ્યોના નામ આ અનુચ્છેદના ફકરા-૫માં ઉલ્લેખિત સભાના અધ્યક્ષ દ્વારા લોટ દ્વારા પસંદ કરવામાં આવશે.
૮. આ અનુચ્છેદની સંબંધિત જોગવાઈઓ અનુસાર સમિતિના છ વધારાના સભ્યોની ચૂંટણી આ નિયમિત ચૂંટણી સમયે યોજાશે.
૯. જો સમિતિનો કોઈ સભ્ય મૃત્યુ પામે અથવા રાજીનામું આપે અથવા જાહેર કરે કે અન્ય કોઈ કારણસર તે અથવા તેણી હવે તેની કે તેણીની ફરજો નિભાવી શકશે નહીં, તો આ અનુચ્છેદની સંબંધિત જોગવાઈઓમાં બાકીની મુદત માટે સેવા આપવા માટે રાજ્ય પક્ષ કે જે સભ્યને નોમિનેટ કરે છે તે લાયકાત ધરાવતા અન્ય નિષ્ણાતની નિમણૂક કરશે અને નિર્ધારિત જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરશે.
૧૦. સમિતિ તેના પોતાના કાર્યપદ્ધતિના નિયમો સ્થાપિત કરશે.
૧૧. સંયુક્ત રાષ્ટ્રના મહાસચિવ હાલના અધિવેશન હેઠળ સમિતિના કાર્યોની અસરકારક કામગીરી માટે જરૂરી સ્ટાફ અને સુવિધાઓ પૂરી પાડશે અને તેની પ્રારંભિક બેઠક બોલાવશે.
૧૨. સંયુક્ત રાષ્ટ્રની સામાન્ય સભાની મંજૂરી સાથે, વર્તમાન અધિવેશન હેઠળ સ્થાપિત સમિતિના સભ્યો સમિતિની જવાબદારીઓના મહત્વને ધ્યાનમાં રાખીને, સભા નક્કી કરી શકે તેવા નિયમો અને શરતો પર સંયુક્ત રાષ્ટ્રના સંસાધનોમાંથી જ્ઞાનભંડોળ પ્રાપ્ત કરશે.
૧૩. સમિતિના સભ્યો સંયુક્ત રાષ્ટ્રના વિશેષાધિકારો અને જવાબદાર નિષ્ણાતો આ અધિવેશનના સંબંધિત વિભાગોમાં જણાવ્યા મુજબ સંયુક્ત રાષ્ટ્ર માટે મિશન પર સુવિધાઓ, વિશેષાધિકારો અને જવાબદારી માટે હકદાર રહેશે.

અનુચ્છેદ-૩૫

રાજ્યો પક્ષો દ્વારા અહેવાલો

૧. દરેક રાજ્ય પક્ષ સંયુક્ત રાષ્ટ્રના મહાસચિવ મારફતે હાલના સંમેલન હેઠળ તેની જવાબદારીઓને અસરકારક બનાવવા માટે લેવામાં આવેલા પગલાંઓ અને સંબંધિત રાજ્ય પક્ષ માટે વર્તમાન અધિવેશનમાં અમલમાં આવ્યા પછી બે વર્ષની અંદર, તે સંદર્ભે થયેલી પ્રગતિ પર એક વ્યાપક અહેવાલ રજૂ કરશે.
૨. ત્યારબાદ, રાજ્યો પક્ષો ઓછામાં ઓછા દર ચાર વર્ષે અનુગામી અહેવાલો રજૂ કરશે અને વધુ અહેવાલ જેમ સમિતિ વિનંતી કરે ત્યારે રજૂ કરશે.
૩. સમિતિ અહેવાલોની માહિતીને લાગુ પડતી કોઈ માર્ગદર્શિકા નક્કી કરશે.
૪. એક રાજ્ય પક્ષ કે જેણે સમિતિને વ્યાપક પ્રારંભિક અહેવાલ સુપરત કર્યો છે, તેના અનુગામી અહેવાલોમાં અગાઉ આપેલી માહિતીનું પુનરાવર્તન કરવાની જરૂર નથી. સમિતિને અહેવાલો તૈયાર કરતી વખતે, રાજ્યોના પક્ષકારોને આમંત્રણ આપવામાં આવે છે કે તેઓ ખુલ્લી અને પારદર્શક પ્રક્રિયામાં આમ કરવાનું વિચારે અને વર્તમાન અધિવેશનના અનુચ્છેદ-૪, ફકરા-૩ માં નિર્ધારિત જોગવાઈ પર યોગ્ય વિચારણા કરે.
૫. અહેવાલો વર્તમાન અધિવેશન હેઠળ જવાબદારીઓની પરિપૂર્ણતાના ભાગને અસર કરે તેવા પરિબળો અને મુશ્કેલીઓ સૂચવી શકે છે.

અનુચ્છેદ-૩૬

અહેવાલોની વિચારણા

૧. દરેક અહેવાલને સમિતિ દ્વારા ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે, જે અહેવાલ પર આવા સૂચનો અને સામાન્ય ભલામણો કરશે જે તે યોગ્ય ગણી શકે અને તેને સંબંધિત રાજ્ય પક્ષને મોકલશે. રાજ્ય પક્ષ સમિતિને પસંદ કરેલી કોઈપણ માહિતી સાથે જવાબ આપી શકે છે. સમિતિ વર્તમાન અધિવેશનના અમલીકરણ સંબંધિત રાજ્યો પક્ષો પાસેથી વધુ માહિતીની વિનંતી કરી શકે છે.

૨. જો કોઈ રાજ્ય પક્ષ અહેવાલ રજૂ કરવામાં નોંધપાત્ર રીતે બાકી રહેશે,તો સમિતિ સંબંધિત રાજ્ય પક્ષને સમિતિને ઉપલબ્ધ વિશ્વસનીય માહિતીના આધારે તે રાજ્ય પક્ષમાં વર્તમાન અધિવેશનના અમલીકરણની તપાસ કરવાની જરૂરિયાત અંગે સૂચિત કરી શકે છે. જો સૂચના બાદ ત્રણ મહિનામાં સંબંધિત અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવતો નથી તો સમિતિ સંબંધિત રાજ્ય પક્ષને તેના માટે પૂછપરછ કરવા બોલાવશે. રાજ્ય પક્ષે સંબંધિત અહેવાલ રજૂ કરીને જવાબ આપવો જોઈએ, આ અનુચ્છેના ફકરા-૧ ની જોગવાઈઓ લાગુ થશે.
૩. સંયુક્ત રાષ્ટ્રના મહાસચિવ તમામ રાજ્યો પક્ષોને અહેવાલો ઉપલબ્ધ કરાવશે.
૪. રાજ્યો પક્ષો તેમના પોતાના દેશોમાં તેમના અહેવાલો જનતા માટે વ્યાપકપણે ઉપલબ્ધ કરાવશે અને આ અહેવાલોને લગતા સૂચનો અને સામાન્ય ભલામણો મેળવવાની સુવિધા પુરી પાડશે.
૫. સંયુક્ત રાષ્ટ્રની વિશિષ્ટ એજન્સીઓ, ભંડોળ અને કાર્યક્રમો, અને અન્ય સક્ષમ સંસ્થાઓ, રાજ્યોના પક્ષો તરફથી અહેવાલોને ટેકનિકલ સલાહ અથવા સહાયની જરૂરી સૂચનો જો કોઈ હોય તો આ વિનંતીઓ અથવા સૂચનો આપવા માટે સમિતિ,તેમાં સમાયેલ યોગ્ય માને તે રીતે સમિતિના અવલોકનો અને ભલામણો સાથે પ્રસારિત કરશે.

અનુચ્છેદ-૩૭

રાજ્યો પક્ષો અને સમિતિ વચ્ચે સહકાર

૧. દરેક રાજ્ય પક્ષ સમિતિને સહકાર આપશે અને તેના સભ્યોને તેમના આદેશની પરિપૂર્ણતામાં મદદ કરશે.
૨. રાજ્યો પક્ષો સાથેના તેના સંબંધોમાં, સમિતિ આંતરરાષ્ટ્રીય સહયોગ સહિત વર્તમાન અધિવેશનના અમલીકરણ માટે રાષ્ટ્રીય ક્ષમતાઓને વધારવાના માર્ગો અને માધ્યમો પર યોગ્ય વિચારણા કરશે.

અનુચ્છેદ-૩૮

અન્ય સંસ્થાઓ સાથે સમિતિનો સંબંધ

વર્તમાન અધિવેશનના અસરકારક અમલીકરણને પ્રોત્સાહન આપવા અને વર્તમાન અધિવેશન દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલા ક્ષેત્રમાં આંતરરાષ્ટ્રીય સહકારને પ્રોત્સાહિત કરવા માટે:

- (એ) વિશિષ્ટ એજન્સીઓ અને સંયુક્ત રાષ્ટ્રના અન્ય અંગો તેમના અધિકારના ક્ષેત્રમાં આવતા વર્તમાન અધિવેશનની આવી જોગવાઈઓના અમલીકરણની વિચારણામાં પ્રતિનિધિત્વ માટે હકદાર રહેશે.
- (બી) સમિતિ, તેના આદેશનો અમલ કરતી વખતે, તેમના સંબંધિત રિપોર્ટિંગ દિશાનિર્દેશો, સૂચનો અને સામાન્ય ભલામણોની સુસંગતતા સુનિશ્ચિત કરવાના હેતુથી, અને તેમના કાર્યોના પ્રદર્શનમાં ડુપ્લિકેશન અને ઓવરલેપ ટાળવા, આંતરરાષ્ટ્રીય માનવાધિકાર સંધિઓ દ્વારા સ્થાપિત અન્ય સંબંધિત સંસ્થાઓની યોગ્ય રીતે સલાહ લેશે.

અનુચ્છેદ-૩૯

સમિતિનો અહેવાલ

સમિતિ દર બે વર્ષે સામાન્ય સભા અને આર્થિક અને સામાજિક પરિષદને તેની પ્રવૃત્તિઓ અંગે અહેવાલ આપશે અને રાજ્યો પક્ષો પાસેથી પ્રાપ્ત અહેવાલો અને માહિતીની તપાસના આધારે સૂચનો અને સામાન્ય ભલામણો કરી શકે છે. આવા સૂચનો અને સામાન્ય ભલામણો રાજ્યોના પક્ષો તરફથી ટિપ્પણીઓ સાથે, જો કોઈ હોય તો, સમિતિના અહેવાલમાં સમાવવામાં આવશે.

અનુચ્છેદ-૪૦

રાજ્યો પક્ષોની પરિષદ

૧. હાલના અધિવેશનના અમલીકરણને લગતી કોઈપણ બાબતો પર વિચાર કરવા માટે રાજ્યોના પક્ષો તેમની રાજ્યો પક્ષોની પરિષદમાં નિયમિત રીતે બેઠક કરશે.

૨. હાલના અધિવેશનમાં અમલમાં આવ્યાના છ મહિના સુધીમાં સંયુક્ત રાષ્ટ્રના મહાસચિવ દ્વારા રાજ્યોના પક્ષોનું સંમેલન બોલાવવામાં આવશે. ત્યારબાદની બેઠકો મહાસચિવ દ્વારા દ્વિવાર્ષિક રીતે અથવા રાજ્યો પક્ષોના પરિષદના નિર્ણય પર બોલાવવામાં આવશે.

અનુચ્છેદ-૪૧

થાપણદાર

સંયુક્ત રાષ્ટ્રના મહાસચિવ વર્તમાન અધિવેશનના થાપણદાર હશે.

અનુચ્છેદ-૪૨

સહી

વર્તમાન અધિવેશન ૩૦ માર્ચ ૨૦૦૭ના રોજ ન્યૂયોર્કમાં સંયુક્ત રાષ્ટ્રના હેડક્વાર્ટર ખાતે તમામ રાજ્યો અને પ્રાદેશિક એકીકરણ સંસ્થાઓ દ્વારા સહી માટે ઉપલબ્ધ રહેશે.

અનુચ્છેદ-૪૩

બંધન થવાની સંમતિ

વર્તમાન અધિવેશન હસ્તાક્ષરકર્તા રાજ્યો દ્વારા બહાલી અને હસ્તાક્ષરકર્તા પ્રાદેશિક એકીકરણ સંસ્થાઓ દ્વારા ઔપચારિક પુષ્ટિને આધિન રહેશે. તે કોઈપણ રાજ્ય અથવા પ્રાદેશિક એકીકરણ સંસ્થા દ્વારા જોડાણ માટે ખુલ્લું રહેશે જેણે સંમેલન પર હસ્તાક્ષર કર્યા નથી.

અનુચ્છેદ-૪૪

પ્રાદેશિક એકીકરણ સંસ્થાઓ

૧. "પ્રાદેશિક એકીકરણ સંગઠન"નો અર્થ એ છે કે આપેલ પ્રદેશના સાર્વભૌમ રાજ્યો દ્વારા રચાયેલી સંસ્થા, જેમાં તેના સભ્ય રાજ્યોએ વર્તમાન અધિવેશન દ્વારા સંચાલિત બાબતોના સંદર્ભમાં યોગ્યતા સ્થાનાંતરિત કરી છે. આવા સંગઠનો, વર્તમાન અધિવેશન

દ્વારા સંચાલિત બાબતોના સંદર્ભમાં તેમની ઔપચારિક પુષ્ટિ અથવા પ્રવેશના સાધનોમાં, તેમની ક્ષમતાની હદ જાહેર કરશે. ત્યારબાદ, તેઓ તેમની યોગ્યતાની હદમાં કોઈ નોંધપાત્ર ફેરફાર અંગે થાપણદારોને જાણ કરશે.

૨. વર્તમાન અધિવેશનમાં "રાજ્યો પક્ષો"નો સંદર્ભ આવી સંસ્થાઓને તેમની યોગ્યતાની મર્યાદામાં લાગુ પડશે.
૩. વર્તમાન અધિવેશના અનુચ્છેદ-૪૫, ફકરા-૧, અને અનુચ્છેદ-૪૭, ફકરા-૨ અને ૩ ના હેતુઓ માટે, પ્રાદેશિક એકીકરણ સંસ્થા દ્વારા જમા કરાયેલ કોઈપણ સાધનની ગણતરી કરવામાં આવશે નહીં.
૪. પ્રાદેશિક એકીકરણ સંસ્થાઓ, તેમની યોગ્યતાની બાબતોમાં, રાજ્યો પક્ષોની પરિષદમાં તેમના સભ્ય રાજ્યોની સંખ્યા જે વર્તમાન અધિવેશનના પક્ષો છે તેના સમાન મત સાથે તેમના મતના અધિકારનો ઉપયોગ કરી શકે છે. જો તેના સભ્ય દેશોમાંથી કોઈ તેના અધિકારનો ઉપયોગ કરે છે અને તેનાથી વિપરીત હોય તો આવી સંસ્થા તેના મત આપવાના અધિકારનો ઉપયોગ કરશે નહીં.

અનુચ્છેદ-૪૫

અમલમાં આવવું

૧. વર્તમાન અધિવેશન ૨૦મો સુધારો દાખલ થયેથી કે માન્યતા મળ્યેથી ત્રીસ દિવસ બાદ અમલમાં આવશે.
૨. દરેક રાજ્ય અથવા પ્રાદેશિક એકીકરણ સંગઠન માટે વીસમો સુધારો દાખલ થયા બાદ વર્તમાન અધિવેશનને બહાલી, ઔપચારિક પુષ્ટિ અથવા સંમતિ આપવા માટે, અધિવેશન તેના પોતાના આવા સુધારા દાખલ પછી ત્રીસમા દિવસે અમલમાં આવશે.

અનુચ્છેદ-૪૬

આરક્ષણો

૧. વર્તમાન અધિવેશનના ઉદ્દેશ અને હેતુ સાથે સુસંગત ન હોય તેવા આરક્ષણોને મંજૂરી આપવામાં આવશે નહીં.
૨. કોઈપણ સમયે આરક્ષણો પાછા ખેંચી શકાય છે.

અનુચ્છેદ-૪૭

સુધારાઓ

૧. કોઈપણ રાજ્ય પક્ષ વર્તમાન અધિવેશનમાં સુધારાની દરખાસ્ત કરી શકે છે અને તેને સંયુક્ત રાષ્ટ્રના મહાસચિવને સુપરત કરી શકે છે. મહાસચિવ દરખાસ્તો પર વિચારણા અને નિર્ણય લેવાના હેતુથી રાજ્યોના પક્ષોના સંમેલનની તરફેણ કરે છે કે કેમ તે સૂચિત કરવાની વિનંતી સાથે, રાજ્યોના પક્ષોને કોઈપણ સૂચિત સુધારાની જાણ કરશે. એવા કિસ્સામાં કે, આવા સંચારની તારીખથી ચાર મહિનાની અંદર, ઓછામાં ઓછા એક તૃતીયાંશ રાજ્યો પક્ષો આવી પરિષદની તરફેણ કરે છે, મહાસચિવ સંયુક્ત રાષ્ટ્રના નેજા હેઠળ અધિવેશન બોલાવશે. ઉપસ્થિત રાજ્યો પક્ષો અને મતદાનના બે તૃતીયાંશ બહુમતી દ્વારા અપનાવવામાં આવેલ કોઈપણ સુધારો મહાસચિવ દ્વારા સંયુક્ત રાષ્ટ્રની સામાન્ય સભામાં મંજૂરી માટે અને ત્યારબાદ તમામ રાજ્યો પક્ષોને સ્વીકૃતિ માટે દસ્તાવેજો રજૂ કરવામાં આવશે.
૨. આ અનુચ્છેદના ફકરા-૧ મુજબ અપનાવવામાં અને મંજૂર કરાયેલ સુધારો સ્વીકૃતિના દસ્તાવેજ સુધારાને અપનાવવાની તારીખે રાજ્યો પક્ષોની સંખ્યાના બે તૃતીયાંશ સુધી પહોંચ્યા પછી ત્રીસમા દિવસે અમલમાં આવશે. ત્યારબાદ, કોઈપણ રાજ્ય પક્ષ માટે ત્રીસમા દિવસે તેના પોતાના સ્વીકૃતિના દસ્તાવેજ જમા કર્યા બાદ સુધારો અમલમાં આવશે. સુધારો ફક્ત જે રાજ્યો પક્ષોએ સ્વીકાર્યો છે તે રાજ્યો પક્ષો માટે જ બંધનકર્તા રહેશે.
૩. જો રાજ્યો પક્ષોના પરિષદ દ્વારા સર્વસંમતિથી નિર્ણય લેવામાં આવે તો, આ અનુચ્છેદના ફકરા-૧ અનુસાર અપનાવવામાં આવેલ અને મંજૂર કરાયેલ સુધારો જે ફક્ત અનુચ્છેદ-

૩૪, ૩૮, ૩૯ અને ૪૦ સાથે સંબંધિત છે તે તમામ રાજ્યોના પક્ષો માટે સ્વીકૃતિના સાધનોની સંખ્યા સુધારાને અપનાવવાની તારીખે રાજ્યો પક્ષોની સંખ્યાના બે તૃતીયાંશ સુધી પહોંચ્યા પછી ત્રીસમા દિવસે અમલમાં આવશે.

અનુચ્છેદ-૪૮

નિંદા

રાજ્ય પક્ષ સંયુક્ત રાષ્ટ્રના મહાસચિવને લેખિત સૂચના દ્વારા વર્તમાન સંમેલનની નિંદા કરી શકે છે. મહાસચિવ દ્વારા સૂચના પ્રાપ્ત થયાના એક વર્ષ પછી નિંદા અસરકારક બનશે.

અનુચ્છેદ-૪૯

સુલભ સ્વરૂપ

વર્તમાન અધિવેશનનું લખાણ સુલભ સ્વરૂપોમાં ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવશે.

અનુચ્છેદ-૫૦

અધિકૃત લખાણ

વર્તમાન અધિવેશનના અરબી, ચાઇનીઝ, અંગ્રેજી, ફ્રેન્ચ, રશિયન અને સ્પેનિશ લખાણો એકસમાન રીતે અધિકૃત રહેશે.

સાક્ષીમાં, હસ્તાક્ષર કરાયેલ સર્વાધિકારીઓ, તેમની સંબંધિત સરકારો દ્વારા યોગ્ય રીતે અધિકૃત હોવાને કારણે, વર્તમાન અધિવેશનમાં હસ્તાક્ષર કર્યા છે.

દિવ્યાંગજનના અધિકારોનું અધિવેશનનો

વૈકલ્પિક પ્રોટોકોલ

વર્તમાન પ્રોટોકોલના રાજ્યો પક્ષો નીચે મુજબ સંમત થયા છે:

અનુચ્છેદ-૧

૧. વર્તમાન પ્રોટોકોલ માટે એક રાજ્ય પક્ષ ("રાજ્ય પક્ષ") દિવ્યાંગજનોના અધિકારો પરની સમિતિ ("સમિતિ")ની ક્ષમતાને માન્યતા આપે છે વ્યક્તિઓ અથવા વ્યક્તિઓના જૂથ તરફથી અથવા તેના વતી સંદેશાવ્યવહાર પ્રાપ્ત કરવા અને ધ્યાનમાં લેવા માટે તેના અધિકારક્ષેત્રમાં જેઓ અધિવેશનની જોગવાઈઓના રાજ્ય પક્ષ દ્વારા ઉલ્લંઘનનો ભોગ બનવાનો દાવો કરે છે.
૨. જો અધિવેશનમાં સુસંગત કોઈ રાજ્ય પક્ષ કે જે વર્તમાન પ્રોટોકોલમાં કોઈ પક્ષ નથી તેઓને સમિતિ દ્વારા કોઈ સંચારવ્યવહાર મોકલવામાં આવશે નહિ.

અનુચ્છેદ-૨

સમિતિ સંદેશાવ્યવહારને અમાન્ય રાખશે જ્યારે:

- (એ) સંદેશાવ્યવહાર અનામી છે;
- (બી) સંદેશાવ્યવહાર આવા સંદેશાવ્યવહાર રજૂ કરવાના અધિકારનો દુરુપયોગ કરે છે અથવા સંમેલનની જોગવાઈઓ સાથે અસંગત છે;
- (સી) આ જ બાબત સમિતિ દ્વારા પહેલેથી જ તપાસવામાં આવી છે અથવા આંતરરાષ્ટ્રીય તપાસ અથવા સમાધાનની અન્ય પ્રક્રિયા હેઠળ તપાસવામાં આવી રહી છે અથવા કરવામાં આવી રહી છે;
- (ડી) જ્યાં ઉકેલોની અરજી ગેરવાજબી રીતે લાંબી છે અથવા અસરકારક રાહત લાવવાની શક્યતા નથી ત્યાં આ નિયમ નહીં હોય;

(ઈ) તે સ્પષ્ટ રીતે ખોટી રીતે સ્થાપિત છે અથવા પૂરતા પ્રમાણમાં સાબિત નથી;
અથવા જ્યારે

(એફ) તથ્યો કે જે સંદેશાવ્યવહારનો વિષય છે તે સંબંધિત રાજ્ય પક્ષ માટે વર્તમાન પ્રોટોકોલના અમલમાં પ્રવેશ પહેલાં થયો હતો સિવાય કે તે તથ્યો તે તારીખ પછી ચાલુ રહે.

અનુચ્છેદ-૩

વર્તમાન પ્રોટોકોલના અનુચ્છેદ-૨ ની જોગવાઈઓને આધીન, સમિતિ તેને સુપરત કરેલા કોઈપણ સંદેશા રાજ્ય પક્ષના ધ્યાન પર લાવશે. છ મહિનાની અંદર, સંદેશો પ્રાપ્ત કરનાર રાજ્ય કોઈ બાબત કે ઉકેલ, જો કોઈ હોય તો, તે રાજ્ય દ્વારા લેવામાં આવ્યો હોય તેની સ્પષ્ટતા કરતો લેખિત ખુલાસો અથવા નિવેદનો સમિતિને રજૂ કરશે.

અનુચ્છેદ-૪

૧. સંદેશાવ્યવહાર મેળવ્યા બાદ અને ગુણવત્તા પર નિર્ધારણ પૂર્વે કોઈ પણ સમયે, સમિતિ સંબંધિત પક્ષને તાત્કાલિક વિચારણા માટે વિનંતી કરી શકે છે કે રાજ્ય પક્ષ પીડિત અથવા કથિત ઉલ્લંઘનનો ભોગ બનેલાને ન ચૂકવી શકાય તેવું નુકસાનટાળવા માટે જરૂરી હોય તેવા વચગાળાના પગલાં લે..
૨. જ્યાં આ અનુચ્છેદના ફકરા-૧ હેઠળ સમિતિ તેના વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરે છે, જે આ સ્વીકાર્યતા પર અથવા સંદેશાવ્યવહારની ગુણવત્તા પર નિર્ધારિત કરતું નથી.

અનુચ્છેદ-૫

વર્તમાન પ્રોટોકોલ હેઠળ સંદેશાવ્યવહારની તપાસ કરતી વખતે સમિતિ અમુક વ્યક્તિઓ પુરતી મર્યાદિત બેઠકો યોજશે. સંદેશાવ્યવહારની તપાસ કર્યા પછી, સમિતિ તેના સૂચનો અને ભલામણો, જો કોઈ હોય તો, સંબંધિત રાજ્ય પક્ષ અને અરજદારને મોકલશે.

અનુચ્છેદ-૬

૧. જો સમિતિ અધિવેશનમાં નિર્ધારિત અધિકારોના રાજ્ય પક્ષ દ્વારા ગંભીર અથવા વ્યવસ્થિત ઉલ્લંઘન સૂચવતી વિશ્વસનીય માહિતી મેળવે છે, તો સમિતિ તે રાજ્ય પક્ષને માહિતીની તપાસમાં સહકાર આપવા આમંત્રણ આપશે અને આ સંદર્ભે સંબંધિત માહિતીનાનિરીક્ષણો રજૂ કરશે.
૨. સંબંધિત રાજ્ય પક્ષ દ્વારા સબમિટ કરવામાં આવેલા કોઈપણ અવલોકનો તેમજ તેને ઉપલબ્ધ અન્ય વિશ્વસનીય માહિતીને ધ્યાનમાં લેતા, સમિતિ તપાસ કરવા અને સમિતિને તાત્કાલિક અહેવાલ આપવા માટે તેના એક અથવા વધુ સભ્યોને નિયુક્ત કરી શકે છે. જ્યાં જરૂરી હોય અને રાજ્ય પક્ષની સંમતિ સાથે, તપાસમાં તેના પ્રદેશની મુલાકાત સામેલ હોઈ શકે છે.
૩. આવી તપાસના તારણોની ચકાસણી કર્યા પછી, સમિતિ આ તારણો સંબંધિત રાજ્ય પક્ષને કોઈપણ ટિપ્પણીઓ અને ભલામણો સાથે મોકલશે.
૪. સંબંધિત રાજ્ય પક્ષ, સમિતિ દ્વારા પ્રસારિત તારણો, ટિપ્પણીઓ અને ભલામણો પ્રાપ્ત કર્યાના છ મહિનાની અંદર સમિતિને તેના નિરીક્ષણો રજૂ કરશે.
૫. આવી તપાસ ગુપ્ત રીતે હાથ ધરવામાં આવશે અને કાર્યવાહીના તમામ તબક્કે રાજ્ય પક્ષનો સહકાર માંગવામાં આવશે.

અનુચ્છેદ-૭

૧. સમિતિ સંબંધિત રાજ્ય પક્ષને કન્વેન્શનના અનુચ્છેદ-૩૫ હેઠળ તેના રિપોર્ટમાં સમાવિષ્ટ પ્રોટોકોલના અનુચ્છેદ-૬ હેઠળ હાથ ધરાયેલી તપાસના જવાબમાં લેવામાં આવેલા કોઈપણ પગલાંની વિગતોને સામેલ કરવા માટે બોલાવી શકે છે.
૨. સમિતિ, જો જરૂરી હોય તો, અનુચ્છેદ-૬, ફકરા-૪ માં ઉલ્લેખિત છ મહિનાના સમયગાળાના અંત પછી, આવી તપાસના જવાબમાં લેવાયેલા પગલાંની જાણ કરવા માટે સંબંધિત રાજ્ય પક્ષને બોલાવી શકે છે.

અનુચ્છેદ-૮

દરેક રાજ્ય પક્ષ, વર્તમાન પ્રોટોકોલના સુધારા વખતે અથવા તેમાં સહી અથવા મંજૂરી વખતે, જાહેર કરી શકે છે કે તે અનુચ્છેદ-૬ અને ૭ માં પૂરી પાડવામાં આવેલી સમિતિની યોગ્યતાને માન્યતા આપતું નથી.

અનુચ્છેદ-૯

સંયુક્ત રાષ્ટ્રના મહાસચિવ વર્તમાન પ્રોટોકોલના થાપણદાર હશે.

અનુચ્છેદ-૧૦

વર્તમાન અધિવેશન ૩૦ માર્ચ ૨૦૦૭ના રોજ ન્યૂયોર્કમાં સંયુક્ત રાષ્ટ્રના હેડક્વાર્ટર ખાતે અધિવેશનના હસ્તાક્ષરકર્તા રાજ્યો અને પ્રાદેશિક એકીકરણ સંસ્થાઓ દ્વારા સહી માટે ખુલ્લા રહેશે.

અનુચ્છેદ-૧૧

વર્તમાન પ્રોટોકોલ એ વર્તમાન પ્રોટોકોલના હસ્તાક્ષરકર્તા રાજ્યો દ્વારા બહાલીને આધીન રહેશે જેઓએ અધિવેશનને બહાલી આપી અથવા સ્વીકાર્યું છે.તે વર્તમાન પ્રોટોકોલની હસ્તાક્ષરકર્તા પ્રાદેશિક એકીકરણ સંસ્થાઓ દ્વારા ઔપચારિક પુષ્ટિને આધિન રહેશે જેણે અધિવેશનમાં ઔપચારિક રીતે પુષ્ટિ કરી છે અથવા તેને માન્યતા આપી છે.તે કોઈપણ રાજ્ય અથવા પ્રાદેશિક એકીકરણ સંગઠન દ્વારા જોડાણ માટે ખુલ્લું રહેશે જેઓએ અધિવેશનને બહાલી આપી, ઔપચારિક રીતે પુષ્ટિ આપી હોય અથવા સંમતિ આપી હોય અને જેઓએ પ્રોટોકોલ પર હસ્તાક્ષર કર્યા ન હોય.

અનુચ્છેદ-૧૨

૧. "પ્રાદેશિક એકીકરણ સંગઠન" નો અર્થ એ છે કે આપેલ પ્રદેશના સાર્વભૌમ રાજ્યો દ્વારા રચાયેલી સંસ્થા, જેમાં તેના સભ્ય રાજ્યોએ અધિવેશન અને વર્તમાન પ્રોટોકોલ દ્વારા

સંચાલિત બાબતોમાં યોગ્યતા સ્થાનાંતરિત કરી છે. આવી સંસ્થાઓ અધિવેશનો અને વર્તમાન પ્રોટોકોલ દ્વારા સંચાલિત બાબતોના સંદર્ભમાં તેમની ઔપચારિક પુષ્ટિ અથવા પ્રવેશના સાધનોમાં તેમની ક્ષમતાની હદ જાહેર કરશે.ત્યારબાદ, તેઓ તેમની યોગ્યતાની હદમાં કોઈ નોંધપાત્ર ફેરફાર અંગે થાપણદારને જાણ કરશે.

૨. હાલના પ્રોટોકોલમાં "રાજ્યો પક્ષો"નો સંદર્ભ આવી સંસ્થાઓને તેમની યોગ્યતાની મર્યાદામાં લાગુ પડશે.
૩. હાલના પ્રોટોકોલના અનુચ્છેદ-૧૩, ફકરા-૧, અને અનુચ્છેદ-૧૫, ફકરા-૨ ના હેતુઓ માટે, પ્રાદેશિક એકીકરણ સંસ્થા દ્વારા જમા કરાયેલ કોઈપણ સાધનની ગણતરી કરવામાં આવશે નહીં.
૪. પ્રાદેશિક એકીકરણ સંસ્થાઓ, તેમની યોગ્યતાની બાબતોમાં, રાજ્યો પક્ષોની બેઠકમાં તેમના સભ્ય રાજ્યોની સંખ્યા જે વર્તમાન પ્રોટોકોલના પક્ષો છે તેના સમાન મત સાથેમત આપવાના અધિકારનો ઉપયોગ કરી શકે છે.જો તેના સભ્ય દેશોમાંથી કોઈ તેના અધિકારનો ઉપયોગ કરે છે અને તેનાથી વિપરીત હોય તો આવી સંસ્થા તેના મત આપવાના અધિકારનો ઉપયોગ કરશે નહીં.

અનુચ્છેદ-૧૩

૧. અધિવેશનના અમલીકરણને આધીન, વર્તમાન પ્રોટોકોલ બહાલીના અથવામંજૂરીના દસમા દસ્તાવેજ જમા કર્યા પછી ત્રીસમા દિવસે અમલમાં આવશે.
૨. દરેક રાજ્ય અથવા પ્રાદેશિક એકીકરણ સંગઠન માટે દસમા આવા દસ્તાવેજ જમા કરાવ્યા બાદ વર્તમાન પ્રોટોકોલને માન્યતા આપનાર, ઔપચારિક રીતે પુષ્ટિ આપનાર અથવા સ્વીકારવા માટે, પ્રોટોકોલ તેના પોતાના આવા દસ્તાવેજ જમા થયા પછી ત્રીસમા દિવસે અમલમાં આવશે.

અનુચ્છેદ-૧૪

૧. વર્તમાન અધિવેશનના ઉદ્દેશ અને હેતુ સાથે સુસંગત ન હોય તેવા આરક્ષણોને મંજૂરી આપવામાં આવશે નહીં.

૨. કોઈપણ સમયે આરક્ષણો પાછા ખેંચી શકાય છે.

અનુચ્છેદ-૧૫

કોઈપણ રાજ્ય પક્ષ વર્તમાન અધિવેશનમાં સુધારાની દરખાસ્ત કરી શકે છે અને તેને સંયુક્ત રાષ્ટ્રના મહાસચિવને સુપરત કરી શકે છે. મહાસચિવ દરખાસ્તો પર વિચારણા અને નિર્ણય લેવાના હેતુથી રાજ્યોના પક્ષોના સંમેલનની તરફેણ કરે છે કે કેમ તે સૂચિત કરવાની વિનંતી સાથે, રાજ્યોના પક્ષોને કોઈપણ સૂચિત સુધારાની જાણ કરશે. એવા કિસ્સામાં કે, આવા સંચારની તારીખથી ચાર મહિનાની અંદર, ઓછામાં ઓછા એક તૃતીયાંશ રાજ્યો પક્ષો આવી પરિષદની તરફેણ કરે છે, મહાસચિવ સંયુક્ત રાષ્ટ્રના નેજા હેઠળ અધિવેશન બોલાવશે. ઉપસ્થિત રાજ્યો પક્ષો અને મતદાનના બે તૃતીયાંશ બહુમતી દ્વારા અપનાવવામાં આવેલ કોઈપણ સુધારો મહાસચિવ દ્વારા સંયુક્ત રાષ્ટ્રની સામાન્ય સભામાં મંજૂરી માટે અને ત્યારબાદ તમામ રાજ્યો પક્ષોને સ્વીકૃતિ માટે દસ્તાવેજો રજૂ કરવામાં આવશે.

૨. આ અનુચ્છેદના ફકરા-૧ મુજબ અપનાવવામાં અને મંજૂર કરાયેલ સુધારો સ્વીકૃતિનાદસ્તાવેજ સુધારાને અપનાવવાની તારીખે રાજ્યો પક્ષોની સંખ્યાના બે તૃતીયાંશ સુધી પહોંચ્યા પછી ત્રીસમા દિવસે અમલમાં આવશે. ત્યારબાદ, કોઈપણ રાજ્ય પક્ષ માટે ત્રીસમા દિવસે તેના પોતાના સ્વીકૃતિના દસ્તાવેજ જમા કર્યા બાદ સુધારો અમલમાં આવશે. સુધારો ફક્ત જે રાજ્યો પક્ષોએ સ્વીકાર્યો છે તે રાજ્યો પક્ષો માટે જ બંધનકર્તા રહેશે.

અનુચ્છેદ-૧૬

રાજ્ય પક્ષ સંયુક્ત રાષ્ટ્રના મહાસચિવને લેખિત સૂચના દ્વારા વર્તમાન સંમેલનની નિંદા કરી શકે છે. મહાસચિવ દ્વારા સૂચના પ્રાપ્ત થયાના એક વર્ષ પછી નિંદા અસરકારક બનશે.

અનુચ્છેદ-૧૭

વર્તમાન અધિવેશનનું લખાણ સુલભ સ્વરૂપોમાં ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવશે.

अनुच्छेद-१८

वर्तमान अधिवेशनना अरबी, याधनीळ, अंग्रेज, डेन्च, रशियन अने स्पेनिश लभाणो अेकसमान रीते अधिकृत रहेशे.

साक्षीमां, हस्ताक्षर करायेल सर्वाधिकारीओ,तेमनी संबंघित सरकारो द्वारा योग्य रीते अधिकृत होवाने कारणे, वर्तमान अधिवेशनमां हस्ताक्षर कर्या छे.